

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**NOTRANJE REVIDIRANJE KREDITNEGA TVEGANJA V
BANKI X**

Ljubljana, april 2008

URŠA SCHOENER

IZJAVA

Študentka Urša Schoener izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Slavke Kavčič, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 07.04.2008

Podpis:

KAZALO

1. UVOD	1
2. KREDITNO TVEGANJE	2
2.1. Opredelitev kreditnega tveganja in njegovih podvrst	2
2.2. Ocenjevanje in merjenje kreditnega tveganja	5
2.3. Upravljanje s kreditnim tveganjem	6
2.4. Vpliv novega kapitalskega sporazuma Basel II na obvladovanje kreditnega tveganja.....	8
2.4.1. Prvi steber – minimalne kapitalske zahteve	10
2.4.2. Drugi steber – regulativni nadzor	12
3. NOTRANJE REVIDIRANJE KREDITNEGA TVEGANJA V BANKI X.....	13
3.1. Predstavitev Banke X	13
3.2. Upravljanje s kreditnim tveganjem v Banki X.....	14
3.3. Sistem notranjih kontrol v Banki X.....	17
3.4. Vloga notranje revizije v Banki X.....	18
3.4.1. Svetovalna vloga notranje revizije	19
3.5. Potek notranje revizije kreditnega tveganja v Banki X.....	21
3.5.1. Načrtovanje revizijskih nalog.....	21
3.5.2. Priprava na revizijski pregled.....	22
3.5.3. Izvajanje revizijskega pregleda	26
3.5.4. Poročanje.....	34
3.5.5. Priporočila o popravkih in njihovo spremljanje.....	36
4. SKLEP.....	36
5. LITERATURA	38
6. VIRI.....	39

1. UVOD

Obvladovanje tveganj v bančništvu zaradi poslovanja v svetovnih razsežnostih, pojava novih tehnologij in storitev, vse večje tekmovalnosti med bankami in nenazadnje zaradi odmevnih nepravilnosti v nekaterih bankah vse bolj pridobiva na pomenu. Za dolgoročen obstoj morajo banke tveganja prepoznati, opredeliti njihove dejavnike in oblikovati ustrezne usmeritve njihovega obvladovanja. Pri tem so podrejene vrsti predpisov, med katerimi je najpomembnejši na novo oblikovani Zakon o bančništvu, ki je nastal na podlagi kapitalskega sporazuma Basel II. Nova pravila za ugotavljanje kapitalske ustreznosti bank bolje povezujejo regulativne kapitalske zahteve z dejanskim ekonomskim kapitalom, ki ga banka potrebuje glede na obseg in tveganost svojih aktivnosti. Želeli so doseči preudaren nadzor bank, ki zajema vsa tveganja za doseg ciljev finančne stabilnosti, zaščite komitentov, preprečitve regulatorne arbitraže in hkrati ohranitev konkurenčnosti subjektov. Osrednji poudarek novega kapitalskega sporazuma pa je na učinkovitejši obravnavi kreditnega tveganja.

Nadzorni organi zahtevajo, da morajo v bankah imeti vsa potrebna notranja navodila in postopke za svoje poslovanje, da so vzpostavljeni ustrezni sistemi notranjih kontrol ter da notranjerevizijska služba redno preverja in presoja učinkovitost postopkov za obvladovanje tveganj in metodologij za njihovo ocenjevanje. Uprava je tako dolžna vzpostaviti take kontrolne mehanizme, da z njimi lahko obvladuje in preprečuje udejanjanje vseh oblik poslovnih tveganj, ki ogrožajo poslovanje banke. Notranji revizorji morajo poleg preverjanja delovanja notranjih kontrol opozarjati in dajati predloge za večjo uspešnost, učinkovitost in gospodarnost poslovanja. Notranje revidiranje torej ni le naknadno preverjanje ter svetovanje pri odpravi ugotovljenih nepravilnosti, temveč tudi svetovanje ob vzpostavitvi novih rešitev in njihovi normativni ureditvi, kar bi lahko označili tudi kot preventivno delovanje notranjih revizorjev. Osrednja naloga notranjih revizorjev je vrednotenje sistema obvladovanja tveganj in notranjih kontrol z namenom ustvarjanja bolj sistematičnega in doslednega načina obvladovanja tveganj.

Namen diplomskega dela je prikazati vlogo in pomen notranjerevizijske službe v banki. Prikazati in analizirati želim posamezne dele praktičnega primera notranje revizije kreditnega tveganja v Banki X. Nenazadnje želim dokazati tudi, da je notranjerevizijska služba izrednega pomena pri obvladovanju kreditnega tveganja v banki.

Diplomsko delo je sestavljeno iz štirih poglavij. Uvodnemu delu sledi poglavje, v katerem sem definirala kreditno tveganje, predstavila vrste kreditnega tveganja in dejavnike, ki nanj vplivajo. Izpostavila sem nekatere ključne točke za merjenje, ocenjevanje in upravljanje s kreditnim tveganjem ter predstavila vpliv novega kapitalskega sporazuma na obvladovanje kreditnega tveganja. Tretje poglavje je namenjeno praktičnemu primeru. Najprej sem Banko X predstavila, nato opredelila njeno strategijo in politike upravljanja s kreditnim tveganjem ter predstavila še njen sistem notranjih kontrol. Vsi trije elementi so izjemnega pomena za

obvladovanje kreditnega tveganja in posledično za učinkovito poslovanje banke. Nato sem pojasnila vlogo notranje revizije v Banki X, kjer sem nekaj besed namenila tudi svetovalni vlogi notranjih revizorjev, ki iz dneva v dan raste in pridobiva vedno večje obsežnosti. Nazadnje sem podrobno opisala vse faze, postopke in vzorce notranje revizije kreditnega tveganja v Banki X. Diplomsko delo sem zaključila s sklepom, ki povzema vse glavne ugotovitve.

2. KREDITNO TVEGANJE

2.1. Opredelitev kreditnega tveganja in njegovih podvrst

Čeprav se v zadnjem času veliko govori in piše o tržnih in operativnih tveganjih, ostaja kreditno tveganje za banke najpomembnejše in potencialno usodnejše. Kreditno tveganje pomeni, da tretja oseba (kreditojemalec) ne bo sposobna ali ne bo pripravljena poravnati svojih obveznosti. To je torej tveganje, da upnik ne bo dobil poplačanih obresti, glavnice ali obojega v takem roku in višini, kot sta bila dogovorjena ob sklenitvi posla. Skoraj vse bančne transakcije so povezane s kreditnim tveganjem, za katerega velja splošno pravilo, da dlje kot terjatev traja, večje je tveganje (Bobek, 1995, str. 71).

V Zakonu o bančništvu (2006) je kreditno tveganje opredeljeno kot tveganje nastanka izgube zaradi neizpolnitve obveznosti dolžnika do banke.

Pri vsakem kreditiranju prevzame banka tveganje, da dolžnik ob zapadlosti ne bo mogel v celoti vrniti glavnice in pripadajočih obresti (Dimovski, 1999, str. 43). Zato mora banka zmanjševati to tveganje, tako da omeji slaba posojila z analizo kreditne sposobnosti kreditojemalca in glede na velikost tveganja določi višino obrestne mere ter oblikuje rezervacije. Poleg tega mora banka pozorno spremljati potek vračanja kredita¹ in kredit tudi ustrezno zavarovati.

Kreditno tveganje se praviloma pojavlja v banki na vseh področjih bančnega poslovanja, kjer nastajajo tvegane aktivne bilančne postavke, ki obsegajo vse dospele in nedospele kredite vseh ročnosti, naložbe v vrednostne papirje in dolgoročne naložbe v kapital, eskontirane menice, terjatve iz finančnih najemov, terjatve iz izvedenih finančnih instrumentov, naložbe v naložbene nepremičnine, obračunane obresti, nadomestila in provizije ter terjatve za plačane garancije, avale in druge prevzete obveznosti, vloge pri bankah ter druge postavke, ki jih je mogoče razporediti na posameznega dolžnika in so merjene po metodi odplačne vrednosti, nabavni vrednosti ali po poštenu vrednosti. Obstaja tudi na področjih, kjer nastajajo tvegane

¹ Zaradi splošno sprejete prakse v Banki X bom v diplomskem delu uporabljala izraz kredit, čeprav ta največkrat ni terminološko najustreznejši. Dr. Ivan Turk definira kredit kot posel z odloženim plačilom, posojilo pa kot znesek denarja, ki ga posojilodajalec da posojilojemalcu in se lahko pojavlja kot bančno posojilo. V vsakdanjem govoru je posojilo lahko označeno tudi kot kredit (Turk, 2002, str. 497–498).

zunajbilančne postavke banke, ki obsegajo izdane finančne garancije, avale, nekrите akreditive in posle s podobnim tveganjem, na podlagi katerih lahko za banko nastane obveznost plačila (Proces ocenjevanja tveganj, 2007, str. 24).

Kreditno tveganje lahko razdelimo na tri vrste podtveganj (Bessis, 1998, str. 82):

- tveganje neizpolnjevanja obveznosti,
- tveganje izpostavljenosti banke zaradi negotovosti pri odplačevanju kreditov ter
- tveganje izterjave neplačanega dolga.

Tveganje neizpolnjevanja obveznosti

To tveganje je odvisno predvsem od kreditne sposobnosti kreditojemalca in pomeni, da ta ne bo poravnal vseh svojih obveznosti v roku ali pa jih sploh ne bo poravnal. Za take izračune potrebujejo banke ogromno informacij o komitentu. Običajno jih pridobijo od specializiranih institucij oziroma agencij (Bessis, 1998, str. 82).

Verjetnost neizpolnjevanja obveznosti je določena z dvema dejavnikoma, in sicer s kreditno sposobnostjo kreditojemalca in z rokom trajanja kreditnega odnosa. Pri višje razvrščenem kreditojemalcu obstaja manjša verjetnost, da posojila ne bo mogel vrniti. Daljši rok je tisti, kjer obstaja verjetnost, da se bo kvaliteta kreditojemalca poslabšala. Zato obstaja tudi verjetnost, da svoje obveznosti ne bo izpolnil (Smithson, 1998, str. 390).

Tveganja izpostavljenosti banke zaradi negotovosti pri odplačevanju kreditov

To tveganje razumemo kot nedoločenost prihodnje situacije. Za določene posle obstaja precej majhna verjetnost nerealizacije. S tem mislimo predvsem na plačilne roke in pogoje, ki so opredeljeni vnaprej, in tako med strankama ostane zelo malo nedorečenih stvari. Najpogostejše se pojavijo take težave, če je kredit oblikovan tako, da koristnik črpa iz naslova odobrenega kredita toliko, kolikor trenutno potrebuje. To pomeni, da z banko določita kritično mejo, do katere lahko kreditojemalec črpa sredstva po lastnih potrebah. Na te zneske so časovno vezana vračila, ki zatorej niso fiksno opredeljena (Bessis, 1998, str. 83-84).

Ta način poslovanja zagotavlja uporabniku dobro prilagoditev razmeram, banko pa pušča v negotovosti glede razpolaganja z likvidnimi sredstvi, kar lahko privede do trenutne nelikvidnosti. Banke poizkušajo rešiti ta pojav predvsem z okvirnimi dogovori s komitenti in s sistemom predhodnega obveščanja.

Tveganje izterjave neplačanega dolga

Banka od kreditojemalca zahteva določene instrumente za zavarovanje kredita preden ga sploh odobri. Tveganje izterjave neplačanega dolga pomeni, da banka v primeru, ko kreditojemalec ne bo poravnal svojih obveznosti, ne bo mogla poplačati nastale izgube s

prodajo teh instrumentov. Le-te je potrebno pred odobritvijo kredita pravilno ovrednotiti, kar je zelo zahtevno. Lahko se tudi zgodi, da določen instrument zavarovanja, ki je bil v trenutku odobritve kredita primeren postane neprimeren, na primer zaradi sprememb na trgu. To pa lahko privede do tega, da banka zaradi spremenjenih okoliščin ne bo mogla izterjati dolga (Smithson, 1998, str. 393).

Kreditno tveganje se povečuje, če je bančni portfelj koncentriran (Majič, 1999, str. 3):

- na določenega kreditojemalca (splošno kreditno tveganje),
- na določeno področje (deželno tveganje),
- na določeno panogo (poslovno tveganje).

Splošno kreditno tveganje oziroma izpostavljenost banke do posameznega komitenta predstavlja prikaz največje možne izgube banke v primeru, da kreditojemalec ne poravnava svojih obveznosti. Velika kreditna izpostavljenost je kreditna izpostavljenost banke do posamezne osebe, če presega 10 % kapitala banke. Najvišja dovoljena izpostavljenost banke do posamezne osebe pa ne sme presegati 25 % kapitala banke (Sklep o veliki izpostavljenosti bank in hranilnic, 2006).

Deželno tveganje kot del kreditnega tveganja pomeni za banko riziko, da kreditojemalec zaradi zunanjetrgovinskih omejitev (npr. omejitve prometa s tujimi valutami ali pomanjkanja tujih valut) ne bo mogel poravnati svoje obveznosti, lahko pa pomeni tudi tveganje izgube vrednosti naložb zaradi političnih pretresov ali ekonomskih zlomov v posameznih regijah.

Poslovno tveganje je posebno kreditno tveganje, ko skupina kreditojemalcev ni sposobna poplačati obveznosti zaradi negativnega vpliva svetovnega, regionalnega ali nacionalnega ekonomskega razvoja na določeno dejavnost.

Velikokrat se zgodi, da so banke glede na celoten portfelj kreditov preveč izpostavljene bodisi enemu samemu komitentu, eni panogi, eni regiji bodisi določeni vrsti kreditov. Zato mora banka izdelati točno določena merila odobravanja kreditov, na osnovi katerih bo sprejemala svoje odločitve. Ta merila se nanašajo predvsem na razpršitev kreditov, na njihovo ročnost in višino tveganja. S koncentracijo naložb na enega izmed naštetih dejavnikov se namreč povečuje kreditno tveganje, ki ga banka prevzame z odobritvijo kredita, kar bankam ne prinese nič pozitivnega, temveč nasprotno banko lahko pripelje do hudih izgub. Ravno zaradi navedenih razlogov morajo banke čimbolj diverzificirati kredite glede na kreditojemalca, ročnost kreditov, njihovo vrsto ter višino tveganja, pri čemer morajo upoštevati zakonsko predpisana merila.

Na višino kreditnega tveganja vplivajo tudi (Majič, 1999, str. 4):

- obrestna mera,
- provizije,
- premija za kreditno tveganje,

- zavarovanje kredita in
- drugi necenovni pogoji, povezani s krediti (npr. zahtevano minimalno stanje na računu).

Pri tem višja obrestna mera, višja provizija, višja premija za kreditno tveganje in zahtevano minimalno stanje na računu kreditno tveganje povečujejo, zavarovanje kredita pa ga zmanjšuje.

2.2. Ocenjevanje in merjenje kreditnega tveganja

Ker v večini bank kreditno tveganje predstavlja največji delež tveganj pri njihovem poslovanju, je njegovo ugotavljanje, merjenje, obvladovanje in spremljanje pomemben znak finančne skrbnosti in kvalitete banke na vseh področjih.

Kreditno tveganje ocenjujemo oziroma merimo zato, da ugotovimo, kakšna je verjetnost, da kreditojemalec pogodbenih obveznosti ne bo izpolnil. Banka to ugotavlja na osnovi pridobljenih informacij o komitentu. Večja je kakovost in točnost informacij, na osnovi katerih banka kredit odobri, nižja bo verjetnost neizpolnitve pogodbenih obveznosti.

Proces določanja strankine sposobnosti in stopnje tveganja, povezane s odobrenim kreditom imenujemo kreditna analiza. Njen namen je oceniti pripravljenost in sposobnost kreditojemalca, da pravočasno izpolnjuje vse obveznosti. Banka mora ugotoviti, ali ima prosilec dovolj likvidnih sredstev za poplačilo dolga v skladu s postavljenimi pogoji. Seveda ni dovolj analizirati tekoča prosilčeva likvidna sredstva, temveč je potrebno ugotoviti, ali bo imel na razpolago dovolj likvidnih sredstev tudi v prihodnosti, vse do zapadlosti dolga (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 84).

Pri ocenjevanju kreditnega tveganja se nekatere banke poslužujejo modela petih kreditnih C-jev (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 145):

- značilnosti komitenta (Character),
- njegova sposobnost odplačevanja kredita (Capacity),
- neto kapital kreditojemalca (Capital),
- garancije kredita (Collateral),
- občutljivost kreditojemalca na zunanje dejavnike (Conditions).

Proces ocenjevanja kreditnega tveganja sestoji iz kvalitativne in kvantitativne analize. Kvalitativna analiza je bolj subjektivnega značaja in zajema zbiranje podatkov o finančni sposobnosti kreditojemalca, o naravi njegovih finančnih potreb ter ugotavljanje tveganj, povezanih z njegovimi posli. Kvantitativna analiza je osnovana na finančni analizi računovodskih podatkov kreditojemalca, njegovih planiranih finančnih rezultatov in denarnih tokov, da bi ocenili kreditojemalčevo sposobnost servisiranja dolga v prihodnosti (Dimovski, Gregorič, 2000, str. 82-83).

Merjenje kreditnega tveganja je odločilno za oblikovanje pravilne cene kredita in postavitev ustreznih limitov zadolžitve za posameznega komitenta (Saunders, 2000, str. 176). Najpomembnejši del postopka merjenja kreditnega tveganja je statistična ugotovitev verjetnosti neplačila. Izračuni temeljijo na najrazličnejših možnih modelih izračunavanja verjetnosti, ki segajo vse od kvantitativnih pa do precej kvalitativnih analiz. Njihov končni rezultat je bodisi izračun verjetnosti neplačila dolga bodisi razvrstitev komitentov banke v določene razrede tveganosti, ki jim banke že vnaprej pripišejo statistične količnike verjetnosti neizpolnitve obveznosti. Osnovni vhodni podatki se popolnoma prilagajajo značilnostim posamezne skupine komitentov in segajo od povsem objektivnih ekonomskih do specifičnih finančnih dejavnikov ocenjevanja kreditogjemalčevega položaja. Tako za pravne osebe ti podatki izhajajo iz različnih vrst analiz poslovanja, pri individualnih komitentih pa zajemajo vse od dohodkovnega položaja do starosti. S pomočjo merjenja kreditnega tveganja se banka odloči, ali bo odobrila kredit in na podlagi tega oblikovala ustrezne rezervacije.

2.3. Upravljanje² s kreditnim tveganjem

Upravljanje s tveganji obsega ugotavljanje, merjenje oziroma ocenjevanje, obvladovanje in spremljanje tveganj, vključno s poročanjem o tveganjih, ki jim banka je ali bi jim lahko bila izpostavljena pri svojem poslovanju (Zakon o bančništvu, 2006).

Način upravljanja kreditnih tveganj je ena od osnovnih komponent skrbnega in varnega upravljanja banke predvsem v smislu iskanja optimalnega razmerja med donosom in tveganjem pri posameznem finančnem sredstvu, pri skupini sredstev, vrsti finančnih sredstev in portfelju finančnih sredstev kot celoti. Osnova učinkovitega programa za upravljanje s kreditnim tveganjem je prepoznavanje obstoječih in potencialnih tveganj, značilnih za kreditne proizvode in aktivnosti banke, ter razvoj in uporaba jasno določenih, formalno zapisanih politik, ki določajo filozofijo kreditnega tveganja banke in parametre, s pomočjo katerih bo to tveganje nadzorovano.

Čeprav se podrobnosti upravljanja s kreditnim tveganjem razlikujejo od banke do banke glede na organiziranost njihovih kreditnih funkcij, mora splošen program upravljanja s kreditnim tveganjem (Principles for the Management of Credit Risk, 2000, str. 2):

- prepoznati obstoječe in potencialno kreditno tveganje ter razviti in uporabiti skrbne in previdne politike za učinkovito upravljanje in nadzor kreditnega tveganja,
- razviti in uporabljati učinkovite postopke odobravanja kreditov, njihovega dokumentiranja in izterjave ter
- razviti in uporabljati postopke za učinkovito spremljanje in nadzor vrste, značilnosti in kvalitete kreditnega portfelja.

² V računovodski stroki se pojem upravljanje s tveganji ne uporablja, saj so temu izrazu namenili pojma obvladovanje ali uravnavanje tveganj. V bančni terminologiji pa je obvladovanje tveganj sestavina, del upravljanja s tveganji, ki je širši pojem od obvladovanja tveganj.

Baselski odbor za nadzor bank omenja pet temeljnih načel upravljanja s kreditnim tveganjem (Principles for the Management of Credit Risk, 2000, str. 3-21):

1. Vzpostavitev primerne okolja za obravnavo kreditnega tveganja.
2. Vzpostavitev ustreznega sistema odobravanja kreditov.
3. Vzdrževanje ustreznega sistema upravljanja, vrednotenja in spremljanja kreditov.
4. Vzpostavitev primerne kontrole nad kreditnim tveganjem.
5. Vloga nadzornikov.

1. Vzpostavitev primerne okolja za obravnavo kreditnega tveganja

Uprava banke je dolžna najmanj enkrat na leto pregledati strategije kreditnega tveganja in sprejeti poročilo o strategiji upravljanja s kreditnim tveganjem. Ta mora odražati odnos banke do tveganja in stopnje donosa, ki ga banka pričakuje glede na sprejeto stopnjo tveganja. Poslovodstvo na nižjih ravneh banke je odgovorno za izvrševanje sprejete strategije kreditnega tveganja, in sicer z vzpostavitvijo procesov identifikacije, vrednotenja, spremljanja in kontrole kreditnega tveganja za vse bančne aktivnosti, in sicer tako za posamične kredite kot tudi za celoten portfelj. Zagotoviti morajo tudi, da so vse nove aktivnosti in produkti predmet ustreznega upravljanja s tveganji. Tveganja, s katerimi se banka srečuje prvič, morajo biti predmet ustreznih postopkov in kontrol, predvsem pa morajo biti odobrena s strani uprave banke in Banke Slovenije.

2. Vzpostavitev ustreznega sistema odobravanja kreditov

Vsaka banka ima osnovna interna navodila, ki dobro opisujejo kriterije in postopke za odobritev kreditov. Ta navodila morajo vključevati ciljni tržni segment, razumevanje poslovanja komitenta, namen in strukturo kredita ter način za poplačilo kredita. Torej morajo imeti jasno opredeljen proces odobravanja novih kreditov, aneksov, podaljševanj, obnovitev in refinanciranja obstoječih kreditov. Posebno pri novih komitentih mora biti banka pozorna tudi na povezanost komitenta z ostalimi dolžniki in povezanost z banko. Vse širitve kredita (vrednostno ali časovno) morajo biti opravljene po pogojih, ki niso ugodnejši od tistih, določenih s splošnimi pogoji poslovanja banke. Banka mora še posebej pozorno spremljati kredite, odobrene v posebnem razmerju z banko, in ukreniti vse potrebno, da ublaži morebitna tveganja iz tega naslova.

3. Vzdrževanje ustreznega sistema upravljanja, vrednotenja in spremljanja kreditov

Zaradi izpostavljenosti kreditnemu tveganju morajo banke vzpostaviti sistem, ki omogoča neprekinjeno upravljanje posameznih portfeljev, ki v poslovanje banke vnašajo tveganje. Ta sistem vključuje spremljanje poslovanja komitenta, spremljanje rednosti plačil, pridobivanje njegovih finančnih podatkov, ažuriranje kreditne mape in vodenje korespondence v zvezi z odplačevanjem. Informacijski sistem, ki ga spremljajo analitični postopki in metode, mora

zagotavljati vpogled v celotno strukturo in kvaliteto kreditnega portfelja in dajati primerno informacijo o sestavi kreditnega portfelja, vključno z identifikacijo morebitne koncentracije tveganja. Poleg tega, da mora banka redno spremljati komitenta in ocenjevati njegovo boniteto, mora upoštevati tudi potencialne negativne spremembe v ekonomskem okolju. V primeru, da banka pri pregledu naleti na komitenta, ki se mu je bonitetna ocena bistveno poslabšala, mora takoj začeti postopek sanacije kredita.

4. Vzpostavitev primerne kontrole nad kreditnim tveganjem

Banke morajo vzpostaviti neodvisen in neprekinjen nadzor nad upravljanjem kreditnega tveganja. Rezultati takih pregledov morajo biti posredovani upravi banke in izvršnim direktorjem. Banka mora zagotoviti, da se krediti dodeljujejo v okviru internih meril, upoštevajoč načelo previdnosti. Potrebno je vzpostaviti in uveljaviti tudi notranje kontrole, ki omogočajo pravočasno odkritje odstopanj in izjem. Tako si banka zagotovi sistem zgodnjega odkrivanja slabih kreditov, ki so podlaga za sanacijo le-teh.

5. Vloga nadzornikov

Nadzorniki so dolžni preveriti, če imajo banke učinkovit sistem za identifikacijo, vrednotenje, spremljanje, nadzor in kontrolo kreditnega tveganja v sklopu celotnega upravljanja s tveganji. Nadzorniki morajo neodvisno oceniti bančne strategije, politike in postopke odobrevanja in vodenja kreditov. Nadzorniki morajo postaviti razumne limite za izpostavljenost banke do posameznih komitentov ali povezanih oseb.

Upravljanje s kreditnim tveganjem je torej bistvena sestavina skrbnega in varnega poslovanja banke. Skrbno upravljanje s kreditnim tveganjem vključuje preudarno upravljanje razmerja med tveganjem in donosom ter nadzor in zniževanje kreditnega tveganja preko različnih vidikov, kot so kvaliteta, koncentracija, valuta, rok dospelosti, zavarovanje in seveda vrsta kredita.

2.4. Vpliv novega kapitalskega sporazuma Basel II na obvladovanje kreditnega tveganja

Baselski komite za bančni nadzor je v letu 2002 izdal novi kapitalski sporazum (The New Basel Capital Accord) kot nadomestilo za starega iz leta 1988 in s tem prinesel velike spremembe na področju mednarodne bančne regulative glede kapitala in kapitalske ustreznosti bank. Tudi slovenske banke in Banka Slovenije kot njihov regulator in nadzornik so morale slediti spremembam, ki jih narekujejo najrazvitejše države sveta. Tako je morala tudi Slovenija, kot članica Evropske unije prilagoditi in uskladiti svojo zakonodajo z evropsko. Cilji novega kapitalskega sporazuma so večja vloga managementa bank in trga ter napredno obravnavanje tveganj, ne samo kreditnega, temveč tudi tržnega in operativnega. Poleg tega je sporazum zasnovan na tak način, da je kapital bolj občutljiv na tveganja, ki so

jim banke izpostavljene pri svojem poslovanju, in s tem jih vzpodbuja, da izboljšajo sposobnost upravljanja s tveganji (Regional Seminar on The New Basel Capital Accord, 2004, str. 2). Čeprav se baselski sporazum osredotoča bolj na mednarodno aktivne banke, so njegova načela uporabna za vse banke, ne glede na raven njihove kompleksnosti oziroma sofisticiranosti, torej je primeren za širši nabor bank.

Novi kapitalski sporazum temelji na treh komplementarnih stebrih določanja kapitalske ustreznosti bank. Največ prostora je seveda namenjeno prvemu stebri, s katerim je opredeljen kvantitativni način ugotavljanja minimalnih kapitalskih zahtev, ki pravzaprav omogoča in spodbuja uvajanje razvitih modernih pristopov za ravnanje s kreditnimi tveganji. Ker kreditno tveganje še vedno za večino bank predstavlja največje tveganje izgube, posveča Baselski komite veliko pozornost ravno temu in procesom upravljanja s kreditnim tveganjem. Izboljšave v procesih upravljanja s tveganji so danes konkurenčna prednost bank. Skrb za upravljanje s tveganji se odraža v vseh predpisih. Banka ne sme nadomestiti slabega upravljanja s tveganji z večjim obsegom kapitala, ampak mora strmeti k izboljšanju procesov upravljanja s tveganji. Baselski komite se postavlja na stališče, da noben obseg kapitala ni zadosten, kadar ima banka slab proces upravljanja s tveganji (Workshop on credit risk, risk mitigation and securitization techniques, 2003, str. 1-2).

V okviru drugega stebra, ki predstavlja regulativni nadzor gre za preverjanje nadzornikov, ali banka korektno ocenjuje tveganja, ki jim je izpostavljena pri opravljanju svojih storitev. Nadzorniki bodo imeli pooblastilo, da lahko zahtevajo tudi višjo kapitalsko ustreznost od zakonsko določene, še posebej če je banka pomembna s systemskega vidika.

Vse pomembnejšo vlogo pri vzpodbujanju stabilnega in varnega finančnega sistema igra tudi tržna disciplina kot tretji steber novega sporazuma. Eden izmed vzvodov za to je večja transparentnost poslovanja bank, ki pomeni večji obseg javnega razkritja ter objave podatkov in informacij, povezanih z bančnim poslovanjem. Tržna disciplina naj bi zahtevala aktivnejšo vlogo tržnih udeležencev, ki bi preko svojih poslovnih odločitev »nagrajevali« banke, katerih poslovanje je transparentno, in »kaznovali nedisciplinirane« banke (Rotovnik, 2003, str. 38).

Pomembno vlogo, predvsem v procesu kontrole ocene kapitalske ustreznosti, bo odigrala tudi neodvisna notranja revizija. Za izvajanje novo naloženih nalog se mora notranjerevizijska služba marsikje kadrovske okrepiti, predvsem pa pravočasno pridobiti nova znanja. Že v sami pripravi na implementacijo Basla II lahko notranjerevizijska služba v rednih revizijskih pregledih z opozarjanjem na pomanjkljivosti v postopkih upravljanja s tveganji (npr. implementacija priporočil Baselskega komiteja, razmejitve pristojnosti in odgovornosti, vzpostavljanje ustreznih notranjih kontrol, dokumentiranost procedur in navodil, usklajenost procedur z dejanskimi procesi dela, dosledno izvajanje navodil ...) bistveno pripomore k ozaveščanju vseh zaposlenih o pomembnosti ustreznih in učinkovitih procesov upravljanja s tveganji (Kovač, 2003, str. 30).

2.4.1. Prvi steber – minimalne kapitalske zahteve

Prvi steber novega sporazuma določa, da mora koeficient kapitalske ustreznosti, ki ga izračunamo kot razmerje med celotnim kapitalom in tehtano aktivo, predstavljati najmanj 8 % celotnega kapitala banke. Pri tem je tehtana aktiva seštevka knjigovodskih stanj vseh aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk, zmanjšanih za oblikovane posebne rezervacije za te postavke in tehtane po stopnji tveganosti (Sušnik, 2000, str. 22).

Kapitalske zahteve za kreditno tveganje so po novem bolj občutljive na dejansko tveganje, s katerim je regulatorni kapital bolj usklajen. Za njihovo merjenje sta predvidena dva pristopa in sicer standardizirani pristop, ki je spremenjena različica obstoječega pristopa in pristop temelječ na internih ratingih (IRB-pristop).

Dosedanji standardizirani pristop za ugotavljanje kapitalskih zahtev praktično ni dajal prostora za diferenciacijo kreditnega tveganja med različnimi skupinami komitentov. Poleg tega ni bil občutljiv na vlogo strukture transakcij z vidika ekonomskega tveganja, ki ga prevzemajo banke. Predlagana standardna shema kapitalske ustreznosti izhaja iz obstoječega kapitalskega sporazuma, vendar ga v marsičem spreminja. Največjo spremembo zagotovo pomeni uporaba zunanjih ratingov (bonitetnih ocen ocenjevalnih agencij) za določanje tveganosti posameznih držav in drugih dolžnikov. Uporaba zunanjih ratingov ne sme biti mehanična, pač pa mora biti predmet stroge presoje bank in njihovih nadzornikov glede kvalitete ocenjevalne metodologije in virov podatkov. Banke morajo biti dosledne pri izbiri agencije oziroma metode ocenjevanja tveganj (Rubin, 2002, str. 31).

Namen IRB-pristopa je napraviti kapitalski sporazum bolj odziven na tveganje in dati prednost bančni lastni oceni tveganja, saj banka sama najbolj pozna tveganje, ki se mu izpostavlja. Z uporabo IRB-pristopa bo banka natančneje izmerila tveganje in posledično zanj potrebovala manj kapitala (Workshop on credit risk, risk mitigation and securitization techniques, 2003, str. 4). IRB-pristop je torej namenjen predvsem bolj sofisticiranim bankam z visoko stopnjo kreditnega tveganja in mednarodno aktivnim bankam. S tem so želeli odpraviti glavno pomanjkljivost standardiziranega pristopa, ki je relativno enostaven, vendar ni dovolj prilagojen dejanskemu tveganju, kar se odraža v izračunanih kapitalskih zahtevah. V standardiziranem pristopu je namreč pet uteži za tehtanje kreditnega tveganja, medtem ko IRB-pristop rezultira v večjo diferenciacijo tveganja. Prednosti novega pristopa so še predvsem v boljšem razlikovanju med razredi tveganj, pokrivanju veliko večjega števila dolžnikov in upoštevanju dodatnih faktorjev tveganja, saj so v internih ratingih vključene informacije, ki jih rating agencije pri oblikovanju svojih bonitetnih ocen poznajo slabo ali sploh ne.

IRB-pristop za namen določanja potrebnega kapitala za pokrivanje kreditnega tveganja poteka v štirih korakih. Prvi korak je razčlenitev bančnega portfelja v kategorije in podrazrede glede na tip izpostavljenosti (do podjetij, držav, bank, majhnih dolžnikov in kapitalskih naložb).

Naslednji korak zajema pripisovanje verjetnosti neplačila za posamezen bonitetni razred ter izgube in prilagojene izpostavljenosti v primeru neplačila za posamezno terjatev. Sledi izračun uteži na podlagi komponent tveganja in izračun tveganju prilagojene aktive. Zadnji korak pa predstavlja izračun višine kapitala, potrebnega za kritje tveganj (Čargo, Štajner, 2004, str. 90). Banka mora za uporabo IRB-pristopa pridobiti soglasje nadzornika, torej Banke Slovenije na podlagi izpolnjenih minimalnih zahtev, v smislu izdelanega sistema internih ratingov, procesa upravljanja s tveganji, sposobnosti ocene vhodnih podatkov, natančnosti in celovitosti informacij, itd.

2.4.1.1. Tehnike zmanjševanja kreditnega tveganja

Pomembna novost v prvem stebri kapitalne ureditve so tudi tehnike zmanjševanja kreditnega tveganja (CRM-tehnike). Potrebno je poudariti, da CRM-tehnike sicer zmanjšujejo kreditno tveganje, vendar pa lahko njihova uporaba istočasno vpliva na nastanek ali porast izpostavljenosti do drugih tveganj, kot so na primer pravno, operativno, likvidnostno ali tržno tveganje. Zato morajo banke vzpostaviti konkretne postopke in procedure, s katerimi lahko uravnavajo tudi preostala tveganja. Namen Basla II je priznanje novih vrst tehnik in postavitev pravil, ki določajo, v kolikšni meri in pod kakšnimi pogoji lahko banke upoštevajo kapitalne olajšave kot rezultat uporabe teh tehnik. To je odvisno od vrste uporabljenih tehnik, razvitosti upravljanja s tveganji v banki in izbrane regulatorne obravnave. Novi kapitalni sporazum deli te tehnike na zavarovanje z zastavo, garancije, kreditne izvedene finančne instrumente oz. derivative in bilančno pobotanje (Janevska, 2003).

Zavarovanje z zastavo se deli na fizično in finančno zavarovanje. V okviru standardiziranega pristopa se pri fizični vrsti zavarovanja pri izračunu kapitalnih zahtev prizna le zavarovanje v obliki hipoteke na stanovanjske nepremične. Terjatev, ki je v celoti zavarovana s hipoteko, se tehta z utežjo 35 %. Če nadzornik oceni, da zavarovanje s hipoteko ne ustreza vsem kriterijem, lahko zahteva tehtanje z višjim odstotkom. Zavarovanje s hipoteko na poslovno nepremičnino za namen izračuna regulatornega kapitala v standardiziranem pristopu je deležno slabše obravnave kot zavarovanje s hipoteko na stanovanjske nepremičnine, saj ima pripisano višjo utež. V okviru IRB-pristopa pa se prizna tako zavarovanje s hipoteko na stanovanjsko nepremičnino kot zavarovanje s hipoteko na poslovno nepremičnino. Obseg priznanih instrumentov za finančno zavarovanje z zastavo je po novem širši (vključuje tudi delnice) in ni več definiran z OECD članstvom kot sedaj, temveč z oceno priznanih zunanjih agencij za ocenjevanje. S to spremembo bo primerno zavarovanje npr. državna obveznica z ustrežno bonitetno oceno države, ki ni članica OECD, medtem ko obveznica države članice OECD s prenizko oceno ne bo priznana kot ustrezno zavarovanje (Janevska, 2003).

Uporaba CRM-tehnik spreminja profil tveganosti banke, kar je zelo pomembno z vidika stabilnosti in varnosti finančnega sistema. Ključno vlogo pri spodbujanju stabilnega in varnega finančnega sistema pa ima tudi tržna disciplina. Novi kapitalni sporazum ji posveča posebno pozornost v okviru tretjega stebra, kjer določa obseg javnih razkritij in objave

podatkov ter informacij tudi v zvezi s CRM-tehnikami. Pomen določitve potrebnih razkritij v zvezi s CRM-tehnikami je ravno v dejstvu, da spreminjajo profil tveganosti banke in omogočajo prenos kreditnega tveganja na druge subjekte. Le z ustreznim podajanjem informacij s strani bank je namreč mogoče slediti originalnim izpostavljenostim in prevzemanju prenesenega kreditnega tveganja s strani različnih tržnih subjektov (Janevska, 2004, str. 115–116).

2.4.2. Drugi steber – regulativni nadzor

Predlog novega kapitalskega sporazuma poudarja vlogo nadzornih institucij pri preverjanju, ali banke pravilno ocenjujejo tveganja, ki so jim izpostavljena, in ali posledično zagotavljajo primerno kapitalsko ustreznost. Minimalne kapitalske zahteve, ki so opredeljene z 8-odstotnim kapitalskim koeficientom predstavljajo namreč le nujen pogoj, ki ga morajo banke izpolnjevati. V tem smislu drugi steber kvalitativno dopolnjuje prvi kvantitativni steber, ki opredeljuje minimalne kapitalske zahteve (Sušnik, 2001, str. 44).

Namen drugega stebra je zagotoviti, da bodo banke razpolagale s kapitalom, ki ustreza njihovi tveganosti in poslovni strategiji. Nadzorniki bodo preverjali, ali ocena potrebnega regulatornega kapitala, ki jo je izdelala banka, ustreza profilu tveganosti banke. Profil tveganosti banke je odvisen od tveganja, ki ga banka prevzema in kvalitete procesov upravljanja s tveganji. Nadzorniki bodo zato pri oceni tveganosti banke upoštevali ustreznost in učinkovitost procesov upravljanja s tveganji, sistemov notranjih kontrol in kvaliteto upravljanja banke. Ustrezen obseg kapitala je glavni cilj Basla II, vendar se je treba zavedati, da noben obseg kapitala ni zadosten, kadar ima banka slab sistem upravljanja s tveganji (Kovač, 2003, str. 24).

V okviru prvega stebra Basla II bo banka z bolj ali manj sofisticiranimi sistemi za merjenje tveganj izračunavala regulatorni kapital za kreditno, operativno in tržno tveganje. Kapital za tista tveganja, ki so banki specifična, in tveganja, katerih metode merjenja v praksi še niso razvite ali uveljavljene, bo banka zagotavljala v okviru drugega stebra. Tveganja, ki jih pokriva drugi steber, lahko združimo v tri skupine (Kovač, 2003, str. 24):

- tveganja, ki niso v celoti zajeta v prvem stebru (npr. tveganje koncentracije pri kreditnem tveganju),
- tveganja, ki sploh niso upoštevana v prvem stebru (npr. obrestno tveganje iz naslova bančnih postavk, poslovno in strateško tveganje, likvidnostno tveganje) in
- tveganja zunanjih dejavnikov (npr. tveganje iz naslova poslovnih ciklov).

Minimalne kapitalske zahteve za kreditno tveganje se sicer obravnavajo in izračunavajo v okviru prvega stebra, vendar pa v slednjem niso upoštevani vsi vidiki kreditnega tveganja, med katere vsekakor spada tveganje koncentracije. Tveganje koncentracije se kaže v različnih

oblikah, najpogosteje pa kot izpostavljenost do posameznega dolžnika ali skupine povezanih dolžnikov, izpostavljenost do dolžnikov iz istega sektorja ali geografske regije, izpostavljenost do dolžnikov, katerih dejavnost je vezana na isto blago, in posredna kreditna izpostavljenost, izvirajoča iz prejetega zavarovanja. Nadzornike bo zanimalo, kolikšnemu tveganju koncentracije se banka izpostavlja, kako upravlja s tveganjem in kakšni so rezultati stres testov. Kadar bodo nadzorniki ugotovili, da se banka bodisi prekomerno izpostavlja tveganju koncentracije bodisi ga neustrezno obvladuje, bodo zahtevali izboljšave pri upravljanju s tveganjem ali zmanjšanje izpostavljenosti oz. povečanje kapitala (Kovač, 2003, str. 27). Posebna pozornost bo namenjena tudi poslom listinjenja, torej prenosu kreditnega tveganja na investitorja. Nadzornike bo predvsem zanimalo, v kolikšni meri je bilo tveganje dejansko preneseno iz banke na investitorje in kolikšno kapitalsko olajšavo si banka zaradi opravljene transakcije dejansko zasluži.

3. NOTRANJE REVIDIRANJE KREDITNEGA TVEGANJA V BANKI X

3.1. Predstavitev Banke X

Banka X je del mednarodne finančne skupine Y, ki predstavlja šesto največjo banko v Evropi. Vanjo je poleg Banke X vključenih še 57 finančnih organizacij. Manjšinski delež lastništva si delijo tri slovenska podjetja in mali delničarji. Organ upravljanja Banke X je dvočlanska uprava in sedemčlanski nadzorni svet, ki ga sestavljajo predstavniki večinskega lastnika Banke X ter predstavniki treh slovenskih podjetij.

Banka lahko opravlja bančne in druge finančne storitve, če izpolnjuje pogoje, ki jih določa zakon, in če za opravljanje teh storitev pridobi dovoljenje Banke Slovenije. Banka X je univerzalna banka in ponuja celoten spekter bančnih storitev, kot so komercialno bančništvo, investicijsko bančništvo, skrbniško bančništvo, poslovanje s prebivalstvom in mednarodno poslovanje. Poleg bančnih storitev opravlja banka tudi druge finančne storitve, in sicer:

- opravlja storitve plačilnega prometa,
- odkupuje čeke in menice,
- posluje s tujimi plačilnimi sredstvi,
- izdaja plačilne kartice,
- kupuje in prodaja ter upravlja z vrednostnimi papirji domačih in tujih izdajateljev,
- prevzema in izdaja poročstva in jamstva ter sprejema druge obveznosti za svoje stranke, ki se lahko izpolnijo v denarju, doma in v tujini,
- kupuje in izterjuje terjatve,
- ponuja finančni in poslovni leasing,
- trguje z izvedenimi finančnimi instrumenti in
- upravlja odprti vzajemni pokojninski sklad.

Poslovanje Banke X se odvija na naslednjih glavnih področjih:

- poslovna mreža, kjer v poslovnih enotah in agencijah banke poteka poslovanje s fizičnimi osebami ter malimi in srednjimi gospodarskimi družbami;
- poslovanje z velikimi gospodarskimi družbami;
- plačilni promet v državi in s tujino;
- zakladništvo, kjer se izvajajo aktivnosti, namenjene celovitemu obvladovanju tveganj, poslovanje na trgu denarja in sodelovanje z domačimi in tujimi bankami;
- naložbeno bančništvo, kjer se izvaja poslovanje z vrednostnimi papirji;
- upravljanje z vzajemnimi pokojninskimi skladi.

Podporo poslovanju predstavljajo:

- informatika in organizacija,
- računovodstvo,
- trženje,
- upravljanje s kadri in
- splošni posli (organiziranje dela organov upravljanja banke, opravljanje pravnih poslov ter opravljanje splošnih in tehničnih poslov).

Banka X ima široko razvejano mrežo poslovnih enot in agencij v vseh pomembnih slovenskih središčih ter tudi v manjših krajih. Povezanost z mednarodno finančno skupino Y ji omogoča hitro in racionalno delovanje tudi na tujih trgih. V letu 2007 je Banka X zaposlovala 814 ljudi. Mednarodna bonitetna agencija Fitch Ratings je konec leta 2006 pripisala Banki X dolgoročno bonitetno oceno A+, bonitetna agencija Capital Intelligence pa oceno BBB+.

3.2. Upravljanje s kreditnim tveganjem v Banki X

Banka mora tveganja identificirati, ovrednotiti in nadzorovati. Opredeliti mora njihovo globalno strategijo in politike, tako da lahko izkorišča prednosti za večje donose in čim bolj omili njihove negativne posledice. Odločiti se mora, katera tveganja so zanjo najbolj pomembna in določiti meje, do katere jih želi obvladovati. Prav zaradi tega so v Banki X razvili Strategijo upravljanja s tveganji. Ta opredeljuje strateške usmeritve poslovanja banke, cilje upravljanja s tveganji, organizacijo in pristop k upravljanju s tveganji, načine ocenjevanja tveganj, obseg prevzemanja tveganj in tudi načine ugotavljanja donosnosti poslovanja, upoštevajoč prevzeta tveganja. Pri določitvi strategije tveganja so izhajali iz strukture poslovanja banke in strateških usmeritev, ki so opredeljene s strateškim planom Banke X. Za banko so torej ključna tista tveganja, ki izhajajo iz njene osnovne dejavnosti. Za te aktivnosti mora banka zagotavljati ustrezne organizacijske pogoje in strokovno znanje, potrebno za obvladovanje tveganj.

Ključna tveganja Banke X so:

- kreditno tveganje nasprotne stranke, vključno s tveganjem koncentracije,
- obrestno tveganje bančne knjige oziroma obrestno tveganje, ki izhaja iz kreditno-depozitnih aktivnosti in portfelja obveznic,
- likvidnostno tveganje, vezano na zagotavljanje ustreznih virov in
- operativno tveganje, ki je povezano z internimi procesi, ljudmi, informacijsko tehnologijo ter zunanjimi dejavniki.

Postavili so tudi cilje upravljanja s tveganji, ki zajemajo identificiranje dejavnikov tveganja in njihovo obvladovanje, oceno sposobnosti banke prevzemanja tveganj in njihovo omejitev ter povečanje učinkovitosti in donosnosti poslovanja z vidika razmerja med donosi in tveganji. Za doseg te ciljev je odgovorna Služba upravljanja s tveganji, katera pripravi tudi politike obvladovanja tveganj. Te opredeljujejo postopke upravljanja s tveganji in odgovornosti posameznih organizacijskih enot za izvajanje teh postopkov. Postopki vključujejo proces ugotavljanja in merjenja tveganj, izdelavo strukture limitov in načel obvladovanja tveganj ter sisteme internih kontrol, nadzora in poročanja. Posamezna tveganja se identificirajo na podlagi specifičnih analiz, periodičnih poročil, stres testov ter analize novih produktov in procesov. Merljiva tveganja se vrednotijo z modeli, medtem ko se nemerljiva tveganja praviloma pretvorijo v merljive ocene na podlagi razpoložljivih podatkov. Pri merjenju tveganj se v splošnem ocenjuje obseg izpostavljenosti, verjetnost nastanka izgube in obseg možne izgube. S stres testi pa se ocenjujejo manj verjetne izgube. Za ugotovljena tveganja se nato določijo limiti, medtem ko se za nemerljiva tveganja prevzemajo drugi potrebni ukrepi. Sistemi internih kontrol zagotavljajo neodvisnost ocenjevanja tveganj ter nadzor in poročanje vodstvu banke. Za namene nadzora imajo vzpostavljen informacijski sistem, v katerem so podatki ustrezno preverjeni in omogočajo zanesljivo ugotavljanje pozicij banke.

Celovito oceno tveganj izdelajo z oceno profila tveganja banke. Ta je osnova za ugotavljanje pomembnosti tveganj. Za pomembna tveganja se oceni in dodeli ustrezen notranji kapital ali sprejemajo ukrepi za zmanjševanje izpostavljenosti tveganjem. Za pričakovane izgube se oblikujejo rezervacije, za nepričakovane pa se oblikuje notranji kapital, ki se razporedi na posamezne aktivnosti banke. Tako opredelijo obseg tveganj, ki jih banka s posamezno aktivnostjo prevzema. Banka ne more prevzemati dodatnih tveganj, ne da bi za to imela na razpolago dodaten kapital. Zato planira in ugotavlja potrebo po dodatnem kapitalu za obdobje naslednjega poslovnega leta. Tako zagotovijo tudi kapital za kritje nepričakovanih tveganj.

Osnova za upravljanje s kreditnim tveganjem v Banki X je sprejeta Politika upravljanja s kreditnim tveganjem. Njeni temeljni cilji so vzpostavitev primerne okolja za odobravanje kreditov, investiranje sredstev banke v donosne naložbe na način, ki ščiti interese bančnih vlagateljev, in izpolnjevanje legitimnih zahtev skupnosti, v kateri banka deluje. V omenjeni kreditni politiki so podrobno opredeljena pooblastila in odgovornosti na področju upravljanja kreditnih tveganj. Tako je na primer oddelek razvoja produktov odgovoren za sprejemanje postopkov za sklepanje pogodb o kreditiranju in zavarovanju naložb, ki zagotavljajo

zanesljivo poplačilo terjatev. Predlagatelj naložbe (skrbnik) je odgovoren za vse faze odobrenih naložb: za analizo, odobritev, črpanja in odplačila naložb. Služba spremljanja naložb določa pravila in potrjuje bonitetno klasifikacijo kreditojemalcev ter podaja mnenje o najvišjih primernih izpostavljenosti do posameznih kreditojemalcev. Izvaja pa tudi nadzor in v posebnih primerih upravlja naložbe do komitentov neplačnikov. Služba upravljanja s tveganji ocenjuje tveganja kreditne koncentracije v portfelju banke in ugotavlja dejavnike, ki hkrati vplivajo na kreditno kvaliteto skupine kreditojemalcev ali terjatve banke. Ugotavlja tudi primernost prevzetih tveganj v okviru kreditnega portfelja glede na ocenjeno sposobnost ali pripravljenost banke za prevzemanje kreditnih tveganj.

Omenjena Politika upravljanja s kreditnim tveganjem določa tudi usmeritve pri odobravanju naložb, načine njihovega zavarovanja, pravila ugotavljanja bonitetne sposobnosti kreditojemalca in načela spremljanja naložb. Osnovni pogoj za odobritev naložbe je primerna kreditna sposobnost komitenta in sposobnost vračila dolgov iz planiranih denarnih tokov. Zavarovanje naložbe zahteva kot dopolnitev in dodaten element okrepitve kvalitete izpostavljenosti ali sredstvo izboljšanja poplačljivosti naložb v primeru ne dovolj trdne ocene plačilne sposobnosti kreditojemalca. Ustreznost zavarovanja izpostavljenosti presodi oseba ali organ, ki je pooblaščen za odobritev naložbe. Za vsako naložbo mora biti določen tudi limit izpostavljenosti, ki velja za posamezno naložbo ali za določeno vrsto naložb do posameznega komitenta. Višina dovoljene izpostavljenosti mora tako odražati kreditno kvaliteto kreditojemalca, ki je opredeljena z bonitetno klasifikacijo kreditojemalca. Ta je skupaj s pričakovanimi denarnimi tokovi iz naložbe osnova za ocenjevanje pričakovanih izgub iz kreditnega tveganja. Na podlagi ocen izgub pa se oblikujejo oslabitve naložb in rezervacije za prevzete obveznosti. Posameznega kreditojemalca mora skrbnik redno spremljati do dokončnega odplačila kredita in nadzirati njegove aktivnosti, rednost poravnavanja obveznosti ter kreditno sposobnost.

Kot pove že sam naslov akta Politika upravljanja s kreditnimi tveganji, je namen tega dokumenta zarisati pravila in usmeritve pri upravljanju kreditnega tveganja. To obsega ugotavljanje kreditne kvalitete portfelja in ustreznost z vidika postavljenih okvirov prevzemanja tveganj. K temu spada nadzor nad spoštovanjem standardov upravljanja s kreditnim tveganjem v fazi odobritve in spremljanje kvalitete naložb, ki se odraža v spreminjanju kvalitete naložb v obdobju do odplačila. Upravljanje s kreditnim tveganjem zajema tudi ugotavljanje koncentracije tveganj oziroma ugotavljanje različnih dejavnikov tveganj, ki hkrati vplivajo na posamezne skupine kreditojemalcev. Povečanje koncentracije praviloma ni razlog za zavrnitev naložbe do kreditojemalca z visoko kreditno sposobnostjo, razen v primeru zakonsko predpisane velike izpostavljenosti. Tako povečanje koncentracije je potrebno ovrednotiti z vidika ciljev in sposobnosti prevzemanja tveganj in v primeru potreb razviti strategijo zniževanja ocenjenih izpostavljenosti. Pri nadzoru tveganj koncentracije se upošteva tudi izpostavljenost iz naslova prejetih osebnih zavarovanj. Analiza tveganj kreditnega portfelja je v Banki X osnova za oceno nepričakovanih izgub, ki nastopijo zaradi tveganja koncentracije, za kar se v primeru pomembnosti tveganja oblikuje interni kapital ali

uvedejo drugi ukrepi za obvladovanje tveganja. Kapital za nepričakovane izgube iz naslova kreditnega tveganja posameznega komitenta se oblikuje v višini, določeni z regulatornim izračunom kapitalske ustreznosti.

3.3. Sistem notranjih kontrol v Banki X

Uspešno in učinkovito poslovanje banke, zanesljivost in popolnost finančnih poročil ter skladnost z veljavno zakonodajo uprava banke med drugim zagotavlja tudi na osnovi ustreznega sistema notranjih kontrol. Sestavljen je iz postopkov in povezav, ki zagotavljajo prepoznavanje izpostavljenosti tveganjem zaradi notranjih in zunanjih dejavnikov, ki jim je banka izpostavljena pri izvajanju svoje dejavnosti. Sistem notranjih kontrol pokriva vsa pomembna tveganja pri poslovanju banke in vključuje tudi preverjanje administrativnih in računovodskih postopkov, preverjanje skladnosti z veljavno zakonodajo, s standardi, kodeksi in z notranjimi akti. Za uspešno obvladovanje tveganj so v Banki X zgradili celovit sistem notranjih kontrol, ki vključuje notranje kontrole in delo notranjerevizijske službe.

Notranje kontrole obsegajo sistem postopkov in metod, na katerih temelji izvajanje notranjih kontrolnih dejavnosti. Te se izvajajo na ravni vsake finančne storitve in v okviru dnevnih poslovnih dejavnosti banke, vključno s spremljanjem delovanja informacijskih sistemov ter delovanja zaposlenih banke. So stalen proces, ki ga oblikujejo tako uprava, višje vodstvo kot tudi drugi zaposleni. Vse bistvene ugotovitve notranjih kontrolnih dejavnosti in pripadajoči ukrepi so ustrezno dokumentirani. Notranje kontrole izvaja banka preko naslednjih področij:

- poročanje,
- delovni postopki,
- limiti za omejevanje izpostavljenosti tveganjem in
- fizične kontrole.

Notranje kontrolne dejavnosti pri poročanju izvajajo ustrezne vodstvene ravni s spremljanjem poročil, z ugotavljanjem morebitnih nepravilnosti in napak v poročilih ter z ugotavljanjem drugih nepravilnosti v delu zaposlenih pri izdelavi poročil. Banka X ima vzpostavljen tudi centralni register poročil po organizacijskih enotah, s katerim je zagotovljen pregled nad poročili, ki jih pripravljajo organizacijske enote za namene notranjega in zunanjega poročanja.

Delovni postopki se izvajajo na osnovi navodil in usmeritev ter vključujejo opise poslovnih procesov, delovna navodila in pravilnike. Posebna aplikacija omogoča pregled nad internimi akti po vrsti akta in po organizacijski enoti pripravljavca internega akta. Za pomembnejša področja poslovanja banke, in sicer za kreditiranje, zbiranje sredstev, transakcijske račune in za posle trgovanja, so bili v Banki X izvedeni opisi poslovnih procesov, ki vključujejo tudi kontrolne aktivnosti. Delovni postopki so pogojeni z organizacijsko in poslovno-operativno strukturo banke, s pooblastili in z razmejitvijo dolžnosti med zaposlenimi. Pooblastila so

razdeljena na ustrezne nivoje in nedvomno opredeljena glede višine in omejitev ter obsega oziroma področja odgovornosti, ki je dodeljeno posamezniku glede na položaj .

Za omejevanje izpostavljenosti tveganjem je banka vzpostavila limite za naslednja merljiva tveganja: kreditno, tržno in likvidnostno tveganje. Notranje kontrolne dejavnosti pri limitih pomenijo preverjanje skladnosti poslovnih transakcij z vzpostavljenimi limiti ter odobravanje in potrditev poslovnih transakcij, ki presegajo te limite.

Fizične kontrole omejujejo dostop do premičnega in nepremičnega premoženja banke in zagotavljajo varovanje in zaščito premoženja banke. V ta namen ima banka vzpostavljeno fizično varovanje z varnostno-nadzornim centrom v stavbi, sistem tehničnega varovanja, sistem varovanja informacij in sistem pristopnih kontrol. Notranje kontrolne dejavnosti pri tem vključujejo fizične kontrole dostopa, izvajanje načela štirih oči ter redno popisovanje premičnega in nepremičnega premoženja banke.

Druga sestavina celovitega sistema notranjih kontrol je neodvisno notranje revidiranje. Izvaja ga notranjerevizijska služba, ki zagotavlja neodvisno, redno ter celovito pregledovanje in ocenjevanje ustreznosti sistema upravljanja, kar vključuje tudi pregledovanje notranjih kontrol, procesa ocenjevanja ustreznega notranjega kapitala ter dejavnosti, ki so predane v izvajanje zunanjim izvajalcem. Več o notranjem revidiranju bom povedala v nadaljevanju diplomskega dela.

3.4. Vloga notranje revizije v Banki X

Notranjerevizijska služba v Banki X je bila ustanovljena v skladu z Zakonom o bankah in hranilnicah leta 1991. Organizirana je kot štabna služba oziroma kot samostojen organizacijski del, ki je neposredno odgovoren upravi. S tako organizacijo je zagotovljena tudi njena neodvisnost. Delo notranjerevizijske službe temelji na pooblastilih uprave, vsebovanih v Pravilniku o notranji reviziji, načrtih dela, revizijskih programih, postopkih in vprašalnikih za preizkušanje notranjih kontrol. Seveda njeno delo poteka v skladu s standardi strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju, s kodeksom načel notranjega revidiranja in kodeksom poklicne etike notranjih revizorjev.

Področja notranjega revidiranja se nanašajo na bančne funkcije (funkcijski pristop), organizacijske enote banke (organizacijski pristop) ali na družbe v večinski lasti banke. Po določitvah Zakona o bančništvu notranje revidiranje v Banki X obsega naslednje naloge (Zakon o bančništvu, 2006):

- spremljanje in vrednotenje učinkovitosti sistemov upravljanja s tveganji ter pomoč pri upravljanju s tveganji,
- pregled, vrednotenje in preizkušanje učinkovitosti sistemov notranjih kontrol,

- presojo procesa ocenjevanja potrebnega notranjega kapitala glede na lastno oceno tveganj banke,
- presojo zanesljivosti informacijskega sistema, vključno z elektronskim informacijskim sistemom in elektronskimi bančnimi storitvami,
- presojo zanesljivosti in verodostojnosti računovodskih evidenc in finančnih poročil,
- preverjanje popolnosti, zanesljivosti in pravočasnosti poročanja v skladu s predpisi,
- preverjanje skladnosti ravnanja banke s predpisi, internimi akti in ukrepi, sprejetimi na njihovi podlagi,
- izvajanje posebnih preiskav.

Vključevanje notranje revizije v obvladovanje tveganj je dandanes nujno, ne le zato, ker je zakonsko predpisano, temveč tudi zaradi pomembnosti vplivanja tveganj na učinkovitost poslovanja. Tudi Mednarodni standardi strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju zahtevajo, da mora notranjerevizijski izvajalec ovrednotiti in prispevati k izboljšanju ureditve ravnanja s tveganji, obvladovanja tveganja in upravljanja delovanja z uporabo urejenih in natančnih postopkov. Pri vseh teh svetovalnih poslih notranji revizor ne sme biti neposredno odgovoren za obvladovanje tveganj.

3.4.1. Svetovalna vloga notranje revizije

Notranje revidiranje je neodvisno presojanje poslovnih procesov in stanj in je oblika posrednega (vodstvenega) nadzora, ki ugotavlja in vrednoti zanesljivost in neoporečnost informiranja, skladnost delovanja s postavljenimi poslovnimi cilji, zakonskimi predpisi, gospodarnostjo in učinkovitostjo uporabe sredstev. Nenehno večanje števila poslovnih dogodkov, uvajanje novih tehnologij, širitev organiziranosti družbe, vključevanje v ekonomijo svetovnih razsežnosti, vedno večja raznolikost proizvodov in storitev dejansko onemogočajo, da bi uprava izvajala nadzor učinkovito in z zadostno skrbnostjo neposredno sama. Temeljna funkcija notranjerevizijske službe je torej ravno v tem, da pomaga upravi, da učinkovito opravlja svojo vodstveno funkcijo. Vlogo notranjerevizijske službe je vsebinsko potrebno umestiti tudi širše: njena dejavnost je namenjena sami družbi, pomagala naj bi vsem zaposlenim zagotavljati ustreznost svojega dela. V ta namen jih notranjerevizijska služba oskrbuje s strokovnimi ocenami stanj in priporočili za izboljšanje stanja. Zato je že pri samem vzpostavljanju pogojev za njeno delo, kot tudi pri kasnejšem delovanju, potrebno izhajati iz omenjene vloge te službe, katere funkcija ni le v ugotavljanju nepravilnosti, pač pa tudi v strokovnem svetovanju. Vlogo notranje revizije je potrebno razumeti tudi v smeri povečevanja zanesljivosti in učinkovitosti poslovanja (Komar Jadek, 2001, str. 5).

Že sama opredelitev notranjega revidiranja zahteva, da notranji revizorji s svojim strokovnim znanjem podprejo upravo pri njenih odločitvah. To torej pomeni, da se uprava pred sprejetjem pomembnih odločitev, ki bi vplivale na učinkovitost poslovanja, posvetuje tudi s člani notranjerevizijske službe. V Banki X so notranji revizorji mnogokrat vključeni v različne

tehnološke projekte, kateri izboljšujejo postopke poslovanja banke. Sodelujejo tudi pri odobritvi novih bančnih produktov, prenovi informacijskih sistemov in implementaciji novih zakonskih ali notranjih predpisov. Za upravo pa pripravljajo tudi predlog o izbiri zunanjega revizorja. Poudariti je potrebno, da notranji revizorji pri vseh teh projektih le svetujejo, torej ne sprejemajo odločitev in ne nosijo nikakršne odgovornosti.

Mednarodni standardi strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju opozarjajo na problem neodvisnosti in nepristranskosti svetovalne vloge notranjega revizorja. Do navzkrižja interesov namreč lahko pride v primeru, ko notranji revizor revidira dogodke, na katere je s svojim svetovanjem vplival. Zato se morajo notranji revizorji izogibati sprejemanju odgovornosti za nerezizijska opravila, ki bi utegnili ogroziti njegovo neodvisnost in nepristranskost. Poskrbeti morajo, da se njihova revizijska naloga jasno razmejuje od svetovalne vloge. Pri tem pa ima pomembno vlogo tudi uprava, ki mora oceniti, v kateri vlogi notranji revizor prinaša večjo dodano vrednost.

Število storitev, ki jih opravlja revizor, je zmeraj večje. Njegova vloga se širi tudi na področje obvladovanja tveganj. Ena izmed temeljnih nalog vodstva je v tem, da prepozna tveganja, ki so za poslovanje družbe nevarna in jih obvladuje. Notranji revizor mora pomagati pri prepoznavanju in ovrednotenju pomembnih izpostavljenosti tveganjem ter prispevati k izboljševanju ureditve ravnanja in obvladovanja s tveganji. Mednarodni standardi strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju še poudarjajo, da naj se cilji svetovalnega posla notranjega revizorja nanašajo na postopke tveganja, obvladovanja in upravljanja z njimi v obsegu, dogovorjenim z naročnikom.

Učinkovitost notranjega revidiranja je torej v veliki meri odvisna od moči in podpore vodstva, ki se odraža v načinu sprejemanja ugotovitev in odpravljanju nepravilnosti in pomanjkljivosti, s katerimi ga seznanja notranjerevizijska služba. Ta ima z upravo Banke X vzpostavljene odprte in tvorne odnose. V odnosih z nižjimi vodstvenimi strukturami ji uprava nudi vso podporo. Uprava potrjuje in nadzira vsebino strateškega in letnega načrta in ob prejemu vsakega poročila o opravljeni notranji reviziji skupaj z vodjo službe prouči podane ugotovitve in priporočila. Tudi nadzorni svet Banke X je mnenja, da je delo Službe notranje revizije učinkovito, saj je nepogrešljivo pri delu uprave, pa tudi opora nadzornemu svetu pri oblikovanju mnenj in ocen.

V prihodnje se pričakuje, da bo delo notranjega revizorja še bolj usmerjeno k strateškim nalogam, torej v prihodnost in poslovnost. S tem se bo vsebina dela razširila še na presojanje bodoče varnosti podjetij. Skrb za varnost je treba razumeti kot pravočasno spoznavanje in realno ocenjevanje razvojnih tendenc v okolju in v podjetju. Od notranjega revizorja se bo torej zahtevalo izvajanje aktivnosti, ki prispevajo k dodani vrednosti učinkov podjetja (Komar Jadek, 2001, str. 6).

3.5. Potek notranje revizije kreditnega tveganja v Banki X

Med osrednje naloge notranjerevizijske službe sodi izvajanje stalnega in celovitega nadzora nad poslovanjem banke s poudarkom na preverjanju ustreznosti sistema notranjih kontrol in na vrednotenju sistema obvladovanja tveganj. Moj namen je prikazati potek notranje revizije kreditnega tveganja, in sicer prav na primeru revidiranja kreditnega poslovanja z gospodarskimi družbami, tj. pravnimi osebami.

Notranje revidiranje v Banki X poteka po sprejetem Priročniku za notranje revidiranje, ki je osnovan v skladu z Mednarodnimi standardi strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju. V njem so podrobno opisane faze poteka notranje revizije:

1. Načrtovanje revizijskih nalog.
2. Priprava na revizijski pregled.
3. Izvajanje revizijskega pregleda.
4. Poročanje o ugotovitvah.
5. Priporočila o popravkih in njihovo spremljanje.

3.5.1. Načrtovanje revizijskih nalog

Prva stopnja v procesu notranjega revidiranja je podobno kot pri drugih procesih, ki potekajo v banki, proces načrtovanja revizijskega dela. V Banki X so revizijsko načrtovanje razdelili v dve skupini, in sicer na globalno načrtovanje in na načrtovanje posamezne notranje revizije. Globalno načrtovanje vključuje opredelitev revizijskega okolja, kadrovske zasedbo, oceno tveganosti revizijskega okolja, določitev revizijskega cikla, opredelitev razpoložljivega obsega revizijskega časa, strateško načrtovanje, letno in operativno načrtovanje. Načrtovanje posamezne notranje revizije je prav tako pomembno, saj je vsaka revizija majhen projekt, ki ga je treba že v začetku ustrezno načrtovati, da bi bili na koncu, torej ob izdaji poročila, doseženi vsi revizijski cilji.

Strateški načrt dela notranjerevizijske službe predstavlja dolgoročni pristop k načrtovanju notranjega revidiranja in način njegovega zagotavljanja. V njem je opredeljeno, kako doseči zadostno, pravočasno in zanesljivo raven informiranosti o poslovanju vseh področij delovanja Banke X in vseh organizacijskih enot. Določeno mora biti obdobje oziroma cikel, v katerem bo vsako posamezno področje in organizacijska enota revidirano najmanj enkrat.

Iz strateškega načrta dela Službe notranje revizije v Banki X je razvidno, da je obvladovanje kreditnega tveganja predmet notranjega revidiranja vsako leto. Notranji revizorji preverjajo in ocenjujejo, ali je vzpostavljen celovit in v notranjih aktih opisan sistem za obvladovanje kreditnih tveganj in ali se le-ta uresničuje. Njihovo delo vključuje tudi svetovanje, kje in kako izpopolniti notranji kontrolni sistem, ki bo omogočil zmanjševanje tveganja. Za celovito in

čim bolj sistematično revidiranje področja obvladovanja kreditnega tveganja so morali dopolniti obstoječe revizijske programe oziroma razviti nove. Ti opredeljujejo področja povezana z obvladovanjem kreditnega tveganja, ki jih morajo notranji revizorji pregledati in oceniti. Ugotoviti morajo, ali je upravljanje s kreditnim tveganjem vključeno v splošni poslovni načrt in v načrtano filozofijo kreditnega tveganja. Preveriti morajo tudi, če kreditne politike vsebujejo predviden obseg kreditnega tveganja, področja kreditne aktivnosti, pooblastila za odobravanje kreditov in omejitve koncentracije kreditnega portfelja. Ocenjujejo tudi postavljene politike in postopke pri upravljanju s kreditnim tveganjem, kvaliteto kreditnega portfelja, ustreznost postopkov odobravanja kreditov in večje izpostavljenosti. Vsako odkritje nepravilnosti je predmet poročila, ki ga notranji revizor naslovi na upravo banke. Delo notranjerevizijske službe je na področju preverjanja obvladovanja tveganj učinkovito prav zaradi podrobnega poznavanja posameznih področjih poslovanja, dobrega poznavanja tveganj in pridobljenih izkušenj.

Letni načrt dela notranjerevizijske službe, ki ga pregleda in sprejme uprava banke s soglasjem nadzornega sveta, je osnovni akt, ki določa delo Službe notranje revizije v naslednjem letu. Temelji na oceni tveganosti posamezne bančne funkcije in organizacijske enote. Vsebuje obseg in opis vsebine načrtovanih notranjih revizij po posameznih področjih. Glede na tveganost kreditnega poslovanja je le-to predmet notranje revizije vsako leto. Pri pregledu kreditnega in jamstvenega poslovanja z gospodarskimi družbami notranji revizorji preverijo:

- pooblastila za zastopanje, odločanje in podpisovanje listin,
- vodenje kreditnih map in arhiviranje listin,
- usklajenost in sprotnost knjigovodskih razvidov,
- sprotnost in doslednost izterjave zapadlih neplačanih terjatev,
- oblikovanje rezervacij za zavarovanje pred možnimi izgubami,
- obstoj notranjih kontrol pri opravljanju delovnih postopkov,
- poročanja.

Operativni načrt izhaja iz letnega načrta. Izdela se ga ob koncu vsakega trimesečja za naslednje trimesečje in se ga posreduje upravi banke v potrditev. Poleg revidiranega področja vsebuje še revidirane enote in izvajalce posamezne revizije.

3.5.2. Priprava na revizijski pregled

Na podlagi letnega in operativnega načrta dela Službe notranje revizije se za vsako notranjo revizijo izdela izvedbeni načrt, ki vsebuje:

- načrtovanje pregleda in določitev ciljev in obsega revizije,
- oblikovanje revizijske skupine,
- pridobivanje temeljnih informacij o revidirani funkciji ali organizacijski enoti,

- pregled revizijskega poročila in delovne dokumentacije predhodnega revidiranja,
- določanje dejavnikov, potrebnih za opravljanje revizije,
- komuniciranje z vsemi, ki morajo biti z revizijo seznanjeni,
- izdelavo revizijskega programa,
- določanje kako, kdaj in komu sporočiti izide revidiranja in
- pridobivanje odobritve za delovni načrt revizije.

Za vsak revizijski pregled je treba izdelati natančen načrt, ki zajema cilje in obseg revizije, revidirano organizacijsko enoto, področje revidiranja, potek dela, načrtovani datum poteka revizije, čas trajanja pregleda, način revidiranja in uporabljene metode, zahtevane informacije in dokumentacijo za izbrani vzorec preizkušanja in rokovnik za izvedbo revizije. Ta načrt se kot priloga dopisu pošlje vodstvu revidirane enote vsaj pet delovnih dni pred začetkom revizije.

Revizijski program, ki ga je potrebno pripraviti pred vsakim pregledom, predstavlja notranjemu revizorju najpomembnejši usmerjevalni mehanizem. Za redne revizije imajo v Banki X že izdelane revizijske programe, ki jih pred pregledom ponovno proučijo in po potrebi ustrezno dopolnijo. Revizijski program zagotavlja dokumentiranje revizijskih postopkov in vsebuje cilje revizije, tveganja, povezana s predmetom revidiranja, vprašalnik za preizkušanje notranjih kontrol in revizijske postopke.

Kot sem že omenila, je kreditno tveganje zaradi svoje vplivnosti na poslovanje predmet notranje revizije vsako leto. Zato ima Banka X zanj že izdelan revizijski program, ki vsebuje cilje revizije, točke obvladovanja kreditnega tveganja, revizijske vprašalnike in revizijske postopke. V nadaljevanju bom vsako sestavino podrobno opisala.

Cilji notranje revizije na tem področju so naslednji:

- Preveriti in oceniti vzpostavitev in delovanje sistema notranjih kontrol, ki zagotavlja obvladovanje kreditnega tveganja.
- Preveriti, ali so bile naložbe ustrezno odobrene, zavarovane, evidentirane, dokumentirane in poročane.
- Preveriti fizično zavarovanje dokumentacije in podatkov.
- Preveriti pravočasnost in pravilnost zaračunavanja, evidentiranja in izterjave glavnice, obresti in nadomestil.
- Preveriti skladnost poslovanja z zakonskimi predpisi, sklepi Banke Slovenije in internimi akti in navodili.
- Ugotavljati racionalnost, skladnost in učinkovitost izvajanja delovnih procesov.
- Ugotoviti, ali vodstvo obvladuje poslovanje revidirane enote.

V naslednjem koraku revizijskega programa so predstavljene točke preko katerih lahko kreditno tveganje obvladujemo. Pozornost je posvečena pooblastilom za odobravanje

kreditov, informacijam o komitentu, njegovi boniteti in plačilni sposobnosti, ustreznosti pogodbe, zavarovanju naložbe, spremljanju odplačevanja, izterjavi neplačanega dolga, rezervacijam za potencialne izgube, razpršenosti kreditnega portfelja in obrestni meri, ki odraža stopnjo tveganja naložbe.

Revizijski vprašalniki

Vprašalnikov za preizkušanje notranjih kontrol pri revidiranju kreditov gospodarskim družbam je mnogo. Za vsako zgoraj navedeno točko obstaja poseben vprašalnik, ki pomaga revizorju preučiti podrobnosti vsakega koraka pri kreditiranju pravnih oseb. Predstavila bom le en vprašalnik, in sicer za odobravanje kreditov pravnim osebam. Vsi vprašalniki so zasnovani na enak način. Poleg vprašanj, ki so alternativnega tipa, je prostor za zapisovanje odgovorov in opomb, ki jih podajo odgovorne osebe revidirane enote. Na koncu vprašalnika pa mora notranji revizor zapisati datum in svoje ime.

Kontrolni cilji oziroma vprašanja pri preverjanju odobravanja kreditov gospodarskim družbam so naslednji:

- Ali evidentirate vse prispele vloge? Kako?
- Ali ste v zadnjem letu vzpostavili kakšno novo evidenco? Katere?
- Ali ste v zadnjem letu ukinili kakšno evidenco? Katere?
- Komu se vloga posreduje v nadaljnjo uporabo?
- Kdo kontrolira vsebino vloge?
- Ali pridobi referent pred oblikovanjem predloga naslednje podatke o kreditojemalcu: znesek vseh plasmajev, plan zapadlosti plasmajev, pogojeno črpanje posojila, stanje neporavnanih obveznosti?
- Ali pridobi referent pri pripravi predloga vsakič tudi mnenje o boniteti?
- Ali referent pri pripravi predloga večino podatkov pridobi sam?
- Ali je referent pri pripravi predloga samostojen in odvisen?
- Kdo pregleda in podpiše predloge?
- Ali ocenjujete, da imate dovolj dobre in ažurne informacije o zapadlosti terjatev oziroma o poravnavanju obveznosti komitentov?
- Ali imate izdelane limite dovoljene izpostavljenosti: po geografskem kriteriju, po individualnih kreditojemalcih, po področjih dejavnosti?
- Ali je z običajnimi postopki zagotovljeno spoštovanje opredeljenih limitov za posojila?
- Ali komitente obveščate o odobritvi/zavrnitvi kredita?
- Ali navajate razloge zavrnitve ali spremembe pogojev?
- Ali obstajajo posebni postopki za odobritev večjih ugodnosti pri krediti?
- Ali vodite evidenco o odobrenih kreditov direktorjem, poslovodstvu, zaposlenim oz. z njimi povezanimi strankami?
- Kateri instrumenti zavarovanja posojil se v zadnjem času najpogosteje uporabljajo?
- Ali rezultate vrednotenja zavarovanj pregleda in pisno odobri neodvisna oseba?

- Ali se zavarovanja evidentirajo zunajbilančno?
- Ali obstoječa tarifa nadomestil za bančne storitve ustreza vašim potrebam?
- Kdo izračunava nadomestila?
- Ali imate obračunavanje nadomestil računalniško podprto?
- Ali se višina nadomestila razlikuje glede na boniteto kreditjemalca?
- Ali zahtevate plačilo nadomestila pred koriščenjem?
- Ali se v primeru neplačila za znesek nadomestila zniža znesek kredita?
- Ali kdo kontrolira plačila nadomestil?
- Ali se v primeru odstopa od posojila komitentom zaračunavajo kakšni stroški? Kateri?
- Kako je z izterjavo takšnih stroškov?
- Ali se računi, kjer so zapadle terjatve, redno pregledujejo in razčiščujejo?
- Ali imate formalno urejena pooblastila za dostop do stalnih podatkov?
- Ali je dostop do podatkov zavarovan in kontroliran z vstopnim geslom?
- Ali periodično spreminjate gesla? Kako pogosto?
- Ali je dostop do zapisnikov kreditnega odbora in do njihovih računovodskih evidenc omejen?

Notranji revizor na koncu povpraša še o največjih težavah, s katerimi se soočajo pri svojem delu. Vpraša pa tudi, ali obstaja ustrezna razmejitev med ovrednotenjem kreditov, njihovo odobritvijo, črpanjem in odplačili, vzdrževanjem računovodskih evidenc in nadzorom nad zavarovanji. Na tak način revizor oceni tudi neodvisnost med postopki kreditiranja.

Revizijski postopek

S pomočjo revizijskih postopkov notranji revizor preverja obstoj in delovanje notranjih kontrol. Torej so podlaga za oblikovanje objektivnih odgovorov na zgoraj predstavljen vprašalnik. Revizijski postopek v Banki X je zasnovan tako, da se najprej začne pregledovati odobravanje kreditov gospodarskim družbam, nato njihovo vodenje in na koncu še pravilnost bonitete komitentov. Pri odobravanju kreditov notranji revizor začne s pregledom stalne datoteke, kjer preveri predvsem strateške dokumente, navodila za delovne postopke, pravilnike, predpise, sklepe ter pooblastila za zastopanje in odločanje. Preuči ugotovitve iz predhodnih revizijskih poročil, ne samo notranje-, temveč tudi zunanje revizijskih, in poročila kontrol Banke Slovenije. Nato izračuna kazalce poslovanja za sektor in jih primerja s predhodnim obdobjem. V naslednjem koraku notranji revizor izbira vzorec, ki bo predmet pregleda. Najprej izloči družbe, ki so bile pregledane v okviru zadnjih pregledov notranje in zunanje revizije in pri katerih ni bilo ugotovljenih nepravilnosti. Sledi pregled seznama dolžnikov po bruto izpostavljenosti in pregled odobritev v tekočem letu. Revizor mora biti pri tem predvsem pozoren na vsebino, obseg in pogoste obnovitve. S pregledom posojilnih map notranji revizor testira postopke odobritve naložb za izbrani vzorec. Pri tem preveri skladnost odobritve s strateškimi dokumenti, upoštevanje veljavnih pooblastil za odobravanje ter skladnost in dokumentiranost z navodili predpisanih postopkov. V okviru skladnosti z navodili predpisanih postopkov mora notranji revizor obvezno preveriti skladnosti zahtevkov

in pogodb, dokumentiranost preverjanja kreditne sposobnosti, črne liste in rednosti odplačevanja že obstoječih naložb, realni obstoj zavarovanja, unovčljivost instrumentov zavarovanja, skladnost z veljavnimi sklepi o obrestnih merah in tarifo, skladnost s pogoji pri povezanih poslih, urejenost in kompleksnost dokumentacije v mapi ter pravočasen prenos zapadlih neplačanih terjatev v pravno službo. Revizor mora preveriti tudi, ali je iz dokumentacije razvidna razmejitev funkcij in opravljanja kontrole in ali so vsi dokumenti podpisani.

Tudi pred začetkom revizije vodenja kreditov mora revizor pregledati in ažurirati stalno datoteko z vsemi dokumenti in predpisi, kakor je to storil pri funkciji odobravanja kreditov. Svoje delo prične s pregledom posojilnih map za enak vzorec kot za odobravanje kreditov. Po potrebi lahko ta vzorec še razširi. V posojilnih mapah testira postopke vodenja naložbe, tako da pregleda skladnost vodenja z navodili, upoštevanje pooblastila za evidentiranje in obdelovanje podatkov ter skladnost in dokumentiranost z navodili predpisanih postopkov. Za pomoč pri delu si notranji revizor pripravi izpis listanja prometa za izbrane kredite, izpis stanja komitenta in tudi izpis celotnega portfelja. Notranji revizor ima tudi v tem delu nekaj postavk, ki jih ne sme spregledati. Obvezno mora preveriti skladnost pogodb in analitičnih evidenc, skladnost analitičnih in sintetičnih evidenc, skladnost obrestne mere, nadomestila na pogodbi in obračuna obresti, izračun in plačilo obresti in nadomestil ter skladnost in dokumentiranost črpanja s pogoji odobritve. Ugotoviti mora tudi, ali so bile za pogodbo obresti pravilno izračunane, ali je bil za pogodbo izdan račun za nadomestilo za odobritev in vodenje kredita ter ali je bil izvršen prenos zapadlih neplačanih terjatev na ustrezne konte. Tudi tokrat pa mora revizor preveriti, ali so vsi dokumenti podpisani in ali je iz dokumentacije razvidna razmejitev funkcij in opravljena kontrola.

Pred pregledom ustreznosti bonitete komitentov mora notranji revizor pridobiti in proučiti metodologije, pravilnike in navodila za delovne postopke, pooblastila za zastopanje in odločanje ter koncepte bonitetnih mnenj, ki jih pripravlja oddelek bonitete. Za izbrani vzorec revizor najprej ugotavlja pravilnost klasifikacije, tako da preveri skladnost klasifikacije s sklepom Banke Slovenije, neodvisnost med pripravo predloga in odobritvijo klasifikacije ter neodvisnost med izračunom obrestne mere in odobritvijo kredita. V zadnji fazi revizor preveri še skladnost z veljavnimi sklepi o obrestnih merah in tarifo, vključno s plačilom nadomestila. Ugotovi, ali je iz dokumentacije razvidna razmejitev funkcij in opravljena kontrola in ali so vsi dokumenti podpisani. Pregleda pa tudi urejenost, ažurnost in preglednost dokumentacije o bonitetnih mnenjih.

3.5.3. Izvajanje revizijskega pregleda

Revizijski pregled, ki se izvaja v skladu z revizijskim programom, zajema:

- začetni razgovor z vodstvom revidirane organizacijske enote,
- pregledovanje in testiranje podatkov,

- zbiranje revizijskih dokazov,
- vodenje delovnih zapiskov in
- zaključni razgovor z vodstvom organizacijske enote.

Prvi korak pri revizijskem pregledu, ki ga mora notranji revizor opraviti, je ponovna seznanitev vodstva organizacijske enote s cilji, obsegom in vsebino revizije. Revizor predstavi tudi metode, ki bodo uporabljene in izbrani vzorec za preizkušanje podatkov. Pogovorijo se tudi o zadevah, za katere se bo revizor še posebej zanimal, saj meni, da izrecno vplivajo na učinkovitost njihovega dela. Pomembno je, da revidiranec ne čuti notranjega revizorja kot inšpektorja, ampak vidi v njem sogovornika, ki mu je pripravljen pomagati pri odpravljanju nepravilnosti, izboljševanju dela in povečanju učinkovitosti poslovanja.

Revizor nato začne pridobivati dokaze o popolnosti, zanesljivosti in veljavnosti podatkov. To stori s pomočjo ene ali več metod (Odar, 2006, str. 13–14):

- Pregledovanje. To je preiskovanje evidenc in listin, ki daje dokaze o različni stopnji zanesljivosti, odvisno od vrste in virov dokazov ter učinkovitosti notranjega kontroliranja pri njihovem obravnavanju.
- Opazovanje. Gre za ogledovanje procesa ali postopkov, ki ga opravljajo zaposleni v revidirani organizacijski enoti. Opazuje se na primer štetje zalog.
- Poizvedovanje. Predstavlja zbiranje ustreznih informacij pri dobro obveščenih zaposlenih. Lahko ima različne oblike, od uradnih pisemenih poizvedb do neuradnih ustnih poizvedb. Spraševanje naj bi potekalo v obliki pogovora. Revizor skuša dobiti čim več dejstev, ki jih preveri tudi pri drugih zaposlenih. S temi dejstvi lahko revizor dodatno podkrepi informacije, ki jih vsebujejo računovodske evidence.
- Analiziranje. To je preverjanje in preučevanje primernosti pridobljenih informacij. Lahko poteka v smislu opazovanja trendov, delanja primerjav in izpostavitve nenavadnih razmer ali odstopanj v izvrševanju nalog.
- Potrjevanje. Predstavlja potrjevanje resničnosti dobljenih informacij. Informacije se tako še dodatno okrepi, in sicer tako, da se opravijo dodatni testi.
- Izračunavanje. Gre za preverjanje matematične točnosti izvirnih listin in evidenc ali opravljanje lastnih izračunov.
- Analitično preiskovanje. Sestoji iz preučevanja pomembnih kazalnikov in razvojnih teženj ter raziskovanja nenavadnih nihanj in postavk.

Informacije, pridobljene s pomočjo teh metod, morajo biti zadostne in ustrezne, saj predstavljajo podlago za revizijske ugotovitve in priporočila. Zadostnost se nanaša na količino dokazov, ustreznost pa na njihovo kakovost in zanesljivost.

Torej v tej fazi notranji revizor želi pridobiti dokaze o popolnosti, zanesljivosti in veljavnosti podatkov. Notranji revizor na podlagi izbranega vzorca preverja skladnost in dokumentiranost

opravljanja postopkov z zunanjo regulativo in notranjimi navodili. Preverja torej, če so vsi koraki od odobritve do možne izterjave kredita ustrezno in pravilno opravljeni.

3.5.3.1. Odobritev kreditov pravnim osebam

Naloga notranjega revizorja je najprej preverjanje pravilnosti delovanja skrbnika organizacijske enote, ki je z določenim komitentom sklenil kreditni posel. Revizor mora ugotoviti, če je skrbnik preveril podatke o komitentu v analitični aplikaciji. Preveriti mora izpisek iz sodnega registra, davčno številko, podpis zakonitega zastopnika, bilanco stanja podjetja, poslovna poročila ter izjavo o povezanosti z drugimi podjetji. Če je komitent nov, mora skrbnik zahtevati vse te podatke in jih vnesti v aplikacijo. Pred tem pa mora ročno pregledati vsebino od komitenta prejete dokumentacije. Posebno pozornost mora nameniti verodostojnosti in časovni veljavnosti dokumentov. V primeru dvomljive ustreznosti pri katerem od dokumentov se mora skrbnik posvetovati s Pravno službo. Če le-ta ugotovi, da sklenitev posla s stranko ni možna, mora skrbnik stranko zavrniti.

Na podlagi pridobljenih podatkov v dokumentaciji revizor preveri, če je skrbnik preko posebnega programa pravilno izračunal klasifikacijo komitenta in izhodišče za obrestno mero. Revizor se mora prepričati, da je skrbnik vse te podatke posređoval v Službo spremljanja naložb, ki pregleda vsebino in ustreznost dokumentacije in to potrdi s podpisom na dokument. Nato revizor preveri pripravljen predlog in sklep za kreditni posel na podlagi prejete dokumentacije, oblike zavarovanja, ki jo lahko komitent zagotovi, in na podlagi Navodil o odobranju kreditov.

Notranji revizor preveri še pravilnost pogodbe o zavarovanju glede na ponujeno obliko s strani komitenta. Revizor ugotovi, ali se je skrbnik posvetoval s Pravno službo o stabilnosti oblike zavarovanja, kajti le skupaj lahko dorečejo ključne elemente, ki bi v primeru potrebe po izterjavi zagotovile poravnavo dolga komitenta. V primeru zavarovanja terjatev s hipoteko lahko skrbnik oblikuje pogodbo o maksimalni hipoteki ali pa pogodbo o notarski hipoteki. Katero bo odobril, je odvisno od pogovora s komitentom in dokumentacijo, ki jo za tako obliko zavarovanja komitent predloži. Za oba primera zavarovanja s hipoteko mora komitent obvezno predložiti naslednjo dokumentacijo: cenitev nepremičnine od uradnega nepremičninskega cenilca, dokazilo o lastništvu, razlago plomb, če so le-te označene na nepremičnini, in vinkulacijsko potrdilo zavarovalnice. Celotno navedeno dokumentacijo skrbnik odloži v kreditno mapo komitenta, ki jo shrani v ognjevarno omaro. Podatke iz dokumentacije pa mora tudi ročno vnesti v aplikacijo o zavarovanjih. V primeru ostalih možnih vrst zavarovanja, kot so npr. zastava premičnine, zastava vrednostnih papirjev in zastava bančne vloge, mora skrbnik od komitenta ravno tako zahtevati zavarovanju ustrezno dokumentacijo. Notranji revizor mora vso to dokumentacijo pregledati in ugotoviti, ali je ustrezno popolna ali ne.

Med pripravo predloga mora skrbnik izračunati tudi izpostavljenost komitenta do banke. Če ugotovi, da bi bila s sklenitvijo posla presežena dovoljena izpostavljenost komitenta do banke, si mora pred odobritvijo pridobiti soglasje nadzornega organa za odobritev poslov. Notranji revizor opisani postopek ponovno opravi in presoja njegovo pravilnost. Revizor preveri še, če je skrbnik glede na sklep o pooblastilih predal pripravljeni predlog v odobritev oziroma ga je odobril sam, če elementi pogodbe (pogodbeni znesek ali obrestna mera) niso presegali njegovega pooblastila. Če so bili kreditni pogoji na sklepu potrjeni, lahko skrbnik oblikuje dokončno pogodbo, ki jo vnese v analitično aplikacijo. Revizor preveri, če je skrbnik v to aplikacijo vnesel vse zahtevane podatke, in sicer bančno šifro komitenta, šifro vrste posla, datum odobritve pogodbe in pogodbeni znesek. Ob izpisu dokončno oblikovane pogodbe za kredit mora skrbnik pogodbo pregledati in predati komitentu v podpis. S podpisom se konča faza odobritve kredita. Skrbnik po faksu pošlje pogodbo v Oddelek vodenja aktivnih poslov v zaledno službo, original pa odloži v kreditno mapo. V Oddelku vodenja aktivnih poslov pogodbo še enkrat preverijo in v ustrezno aplikacijo vnesejo še ostale podatke, in sicer obrestno mero, pogoje za obračun stroškov in parametre zapadlosti terjatev. Pogodbeni znesek nato še ustrezno poknjižijo. Notranji revizor preverja tudi ustreznost postopkov, ki so jih opravili v Oddelku vodenja aktivnih poslov.

3.5.3.2. Poraba sredstev kredita

Pri porabi sredstev kredita notranji revizor najprej ugotovi, ali je skrbnik pripravil nalog za porabo sredstev kredita na podlagi že v pogodbi določenega datuma porabe sredstev ali na podlagi najave porabe sredstev s strani komitenta, če v pogodbi ni bil označen natančen datum porabe. Revizor preveri, če je zavarovanje že bilo urejeno in če je skrbnik izdelal pisni nalog in ga poslal v Oddelek vodenja aktivnih poslov. Tu pregledajo vsebino prejetega naloga in če se vsi podatki skladajo, potem znesek porabe kredita tudi poknjižijo. Vknjižbe izvedejo odvisno od tega, ali je posel v domači ali v tuji valuti. Revizor preveri tudi, ali je skrbnik v Sektor zakladnice najavil predvideni znesek porabe, saj tako lažje obvladujejo likvidnost banke.

V Oddelku vodenja aktivnih poslov morajo prvi delovni dan za pretekli mesec sprožiti program za mesečni obračun obresti. Obračun se izvede avtomatsko po vseh stanjih kreditov, ki imajo preko ustreznega šifrantu opredeljeno obrestovanje. Ob izvedbi obračuna obresti se na posameznem stanju posamezne partije spremeni datumski podatek o zadnjem obračunu obresti na vrednost datuma tekočega obračuna. Avtomatsko se izvedejo tudi vknjižbe obračunanega zneska obresti. Sistem avtomatsko izvaja kontrolo nad temi aktivnostmi, tako da lahko notranji revizor preverja le pravilno delovanje tega sistema. Kljub temu pa mora zadolžena oseba v Oddelku vodenja kreditnih poslov ročno preveriti izveden obračun. To stori preko listanja obračunskih listov v elektronski obliki, preko listanja obračunskih listin na arhivskem strežniku in primerjave končnih zneskov vsote. Na koncu delovnega dne pa mora odgovorna oseba Oddelka vodenja aktivnih poslov preko ustreznega programa sprožiti prenos prometnih transakcij iz analitične v sintetično aplikacijo.

3.5.3.3. Sprememba pogodbenih pogojev

Do zahteve po spremembi pogodbenih pogojev pride v veliki večini s strani komitenta. Sprememba pogodbenih pogojev se lahko nanaša na vse elemente pogodbe, in sicer na datum porabe sredstev kredita, datum zapadlosti pogodbe, obrestno mero, način obračuna obresti, pogoje odplačila obresti, stroške oziroma nadomestila in vrsto ali znesek zavarovanja. Notranji revizor preveri, če se sprememba pogodbenih podatkov izvede na podlagi odobrene spremembe in na podlagi odobrenega sklepa s strani pooblaščenice osebe. Če sprememba ni odobrena s strani pooblaščenice osebe, se mora revizor prepričati, da je skrbnik o tem obvestil komitenta. Če se sprememba nanaša na spremembo vrste ali vrednosti zavarovanja, lahko skrbnik sam izvede popravke v ustrezno aplikacijo. Hkrati pa mora narediti tudi kontrolo nad osnovnimi, iz aplikacije privzetimi pogodbenimi elementi. Po izvedeni spremembi skrbnik odloži dokument v kreditno mapo komitenta.

Če se sprememba nanaša na druge pogodbene elemente, se mora revizor prepričati, da je skrbnik poslal ustrezen dokument v Oddelek vodenja aktivnih poslov, kjer preverijo ustreznost vsebine dokumenta in če ni dvomov, spremembo izvedejo na partiji pogodbe v analitični aplikaciji. V primeru spremembe datuma porabe sredstev zadolžena oseba preveri, če se na partiji še ni začelo odplačevanje. Če ugotovi, da se je faza porabe že začela, se o vsebini dodatka pogovori s skrbnikom in zavrne izvedbo dodatka. Revizor pri tem preveri, če je bila prošnja o spremembi v tem primeru res zavržena. Za spremembo datuma zapadlosti pogodbe mora zadolžena oseba iz Oddelka vodenja aktivnih poslov izvesti naslednje aktivnosti, ki jih notranji revizor podrobno pregleda. Prvič, če kredit po pogodbi nima definiranih obrokov vračila, preveri nov datum zapadlosti s tistim, ki je evidentiran na partiji pogodbe. Če je ta datum večji od obstoječega, izvede spremembo datuma v aplikaciji. Če pa gre za predčasno zaprtje kredita, mora najprej preveriti, če je ta datum enak datumu preverjanja, kajti v tem primeru izvede aktivnost poplačilo kredita. V nasprotnem primeru le spremeni vrednost datuma na partiji. Drugič, če ima kredit v pogodbi določene obroke, potem zadolžena oseba preveri, če je nov datum večji ali enak od obstoječega datuma. Če je nov datum večji, se realizira vse še nerealizirane obroke, aktivira program za izračun novih obrokov na podlagi neodplačnega stanja kredita in spremeni datum. Če pa je nov datum enak obstoječemu, pomeni, da gre za poplačilo kredita.

Zadolžena oseba Oddelka vodenja aktivnih poslov izvede spremembo šifre obrestne mere tako, da opredeli novo šifro obrestne mere, ki ustreza stopnji, določeni na dodatku, in spremeni datum začetka veljavnosti te šifre. Na šifri obrestne mere je določen tudi način obračuna obresti. Ko je potrebno izvesti spremembo načina obračuna obresti, mora za to zadolžena oseba ustrezno spremeniti šifro obrestne mere. Notranji revizor se mora najprej prepričati, če je sprememba obrestne mere racionalno odobrena, nato pa ponovno opravi vse te postopke in ugotavlja njihovo pravilnost. Zahteva po spremembi vrste posla lahko pride v primeru prekvalifikacije komitenta v boljšo ali slabšo klasifikacijo. Določitev nove vrste posla na partiji pogodbe avtomatsko določi pravilne konte pri naslednjih obračunih obresti.

Zadolžena oseba mora pri tem spremeniti šifro vrste posla med matičnimi podatki in pripraviti ustrezne vknjižbe stornacije stanj na kontih prvotne vrste posla, te pa revizor podrobno pregleda. V primeru dodatka za spremembo obračuna stroškov ali nadomestila po pogodbi revizor preverja, če je zadolžena oseba dodala novo šifro nadomestila, ukinila obstoječo in spremenila pogoje na že obstoječi povezavi z nadomestilom.

3.5.3.4. Sprememba klasifikacije kreditnega tveganja pravnih oseb

Spremembe klasifikacij se za komitente bonitete A izvedejo enkrat letno, za komitente bonitete B dvakrat letno, za tiste z boniteto C trikrat letno, za komitente kategorije D in E pa v skladu s poslovnimi pravili, odvisno od večjih plačil obveznosti. Klasifikacije se ponovno preverijo tudi v primeru odobritev novih naložb, spremembe ali podaljšanja obstoječih naložb in kadar skrbnik pridobi nove podatke, ki bi lahko vplivali na kreditno tveganje banke. Notranji revizor pri spremembi klasifikacije komitenta preveri, če je:

- skrbnik pridobil komitentovo bilanco stanja, izkaz poslovnega izida, poslovne načrte in napovedi ter poslovno poročilo, kajti samo tako lahko izdela novo oceno komitenta;
- komitent izpolnil vprašalnik, ki zajema splošne informacije o podjetju, obveznosti do bank in dejavnost podjetja;
- skrbnik pridobljene podatke ročno vnesel v Excel tabelo bonitetnih razredov in v ustrezno analitično aplikacijo, kjer se avtomatsko izračuna nova klasifikacija komitenta;
- skrbnik poslal ta dokument o bonitetnem razredu Službi spremljanja naložb, ki dokumentacijo pregleda in presodi njeno veljavnost;
- skrbnik obvestil komitenta o odobreni klasifikaciji;
- skrbnik tabelo bonitetnih razredov prestavil v mapo, ki je vidna na omrežnem portalu banke;
- skrbnik vnesel odobreno klasifikacijo v Excel dokument, kjer je poleg osnovnih podatkov o komitentu zabeležil še prejšnjo klasifikacijo, prejšnjo oznako, novo klasifikacijo in novo oznako.

3.5.3.5. Poplačilo kredita

Ob sklenitvi pogodbe se komitent domeni, kako se bo glavnica odplačevala. Določi se, ali bo odplačevanje mesečno, na dva meseca, dvakrat letno itd. Določi se tudi višino zneska in rok plačila. Revizor preveri, če so vsi ti podatki ustrezno zabeleženi. Ob prenosu kredita v odplačevanje se način kredita in porabljena sredstva vnesejo v analitično aplikacijo, kjer se avtomatsko tvori amortizacijski načrt odplačevanja. Samo po dogovoru in ob sklenitvi aneksa se lahko komitentu nudi možnost odplačevanja višjega deleža glavnice. Plačila iz naslova obresti ne vplivajo na obračun, ker ne zmanjšujejo dolga. Ob obračunu obresti notranji revizor vzorčno pregleda 3 do 4 pogodbe. Ker se obračun izvaja po rastočem vrstnem redu partije, se vedno pregleda tudi zadnja partija. Kontrolirati mora tudi nekaj partij, ki vsebujejo revalorizacijo. V posebni aplikaciji se vsak dan prenesejo v analitično aplikacijo plačila na osnovi sklica. Sklica se razlikujeta, če se plačilo nanaša na obresti ali na delež glavnice.

Aplikacija sama kontrolira prilive na osnovi prvega dela sklica. Če sklic ni kompatibilen, mora referent ugotoviti, kateri partiji pripada, kar preveri tudi revizor. Avtomatska procedura preveri tudi, ali so vsi predhodni računi zaprti. V primeru zapadlih terjatev (stroški obveščanja, zapadle obresti, zapadli delež glavnice) se pri plačilu znesek porazdeli po sledečih prioritetah. Pri prilivih iz naslova plačila obresti se najprej odplača nadomestila, zatem zapadle obresti, nezapadle obresti in zapadlo glavnico. Notranji revizor preverja pravilnost tega zaporedja. V primeru da obstajajo sredstva tudi po pokritju zapadle glavnice, se razlika knjiži na začasen račun. Revizor preveri, če so bila ta sredstva v roku 1 do 2 dni vrnjena komitentu. Če obstaja terjatev iz naslova plačila glavnice, revizor preveri, ali so bila najprej poplačana nadomestila, nato zapadle obresti, zapadle glavnice, nezapadle glavnice in na koncu nezapadle obresti. Revizor ugotovi tudi, ali je bil stranki poslan izpisek odprtih postavk, kjer so razvidne vse zapadle obveznosti komitenta. Nazadnje revizor preveri še spisek vseh strank, ki niso poravnale plačil obresti ali glavnice in se jim zato pošlje opomin.

3.5.3.6. Oblikovanje rezervacij

Podatki iz vseh možnih aplikacij se enkrat mesečno prenesejo v Podatkovno skladišče. Ti podatki zajemajo splošne informacije o komitentu, vsebino njihove pogodbe, stanje na zadnji dan, klasifikacijo, zavarovanje in obrestno mero. Revizor preveri, če je uporabnik v Službi spremljanja naložb te podatke ročno vnesel v drugo aplikacijo, kjer se zažene izračun rezervacij. Te se izračunajo na podlagi stanj v tabelah in odstotkov iz šifrantov LGD (šifrant vsebuje seznam zavarovalnic ter odstotek verjetne izgube sredstev v primeru unovčenja zavarovanja) in PD (šifrant vsebuje sezname s klasifikacijami in odstotki, ki ponazarjajo verjetnost sprememb klasifikacij), ki jih pripravi Služba upravljanja s tveganji. Šifrant PD za banke se vnese samo prvič in se kasneje ne spreminja več. S klikom na gumb »kalkulacija« aplikacija avtomatsko izračuna znesek rezervacije in ga knjiži na račun glavnice v sintetično aplikacijo. Pri tem mora vodja Službe spremljanja naložb preveriti in potrditi izpis rezervacij, kar naknadno opravi tudi notranji revizor.

Za vse slabe komitente, torej tiste z boniteto D ali E in tiste, katerih izpostavljenost do banke presega 75.000 EUR, mora skrbnik Službe spremljanja naložb ročno vnesti podatke za izračun rezervacij. Pri tem revizor preveri, če je skrbnik na podlagi dogovora s komitentom oziroma na podlagi lastne presoje vnesel zneske za poplačilo pogodbe. Nato preveri, če je podatke za poplačilo terjatev vnesel tako, da je opredelil četrtoletje, leto in znesek poplačila. Hkrati z vnašanjem ocene poplačil se avtomatsko opredelijo plačila, diskontirani znesek in rezervacije. Po zaključku vnosa podatkov se komitentu spremeni status na pogodbi, in sicer iz »neobdelan« v »obdelan«. Služba spremljanja naložb mora te ocene pregledati, in če smatra, da je skrbnik vnesel napačne oziroma pomanjkljive podatke, jih mora popraviti. Revizor pri svojem pregledu ponovno presodi pravilnost vnesenih podatkov. Izračunane rezervacije se tudi v tem primeru avtomatsko knjižijo na konto glavnice.

3.5.3.7. Izterjava neporavnanih obveznosti

Vodja organizacijske enote vsak mesec administratorju naroči, naj izdela dokument o opominih iz analitične aplikacije. Dokument se izdela preden se pošljejo opomini, torej med 15. in 20. dnem v mesecu. Notranji revizor preveri, če je vodja na seznamu poiskal res vse največje dolžnike in dokument razdelil skrbnikom glede na njihove komitente. Revizor pri tem preveri še:

- če je skrbnik opomnil komitenta, da mu bo, v kolikor ne poravna svojih obveznosti, izdal opomin;
- če je skrbnik obvestil tudi druge vpletene subjekte, kot na primer solidarne plačnike in garante;
- če je skrbnik vse klice ročno zabeležil v dokument o opominih in ga shranil v kreditno mapo;
- če je Sektor zalednega poslovanja v primeru neporavnanih obveznosti poslal opomin najkasneje v 30 dneh od dneva zapadlosti;
- če je skrbnik bremenil račun komitenta po drugem opominu in ga o tem tudi pisno obvestil;
- če je skrbnik obvestil komitenta, ki ni poravnal svojih obveznosti po treh opominih, da se bo izvedel pobot. Banka si v takem primeru pridržuje pravico, da obveznost poplača iz sredstev komitenta ali solidarnih plačnikov ali garantov na račun pri banki;
- če je skrbnik izdelal nalog za izterjavo dolga;
- če se je pobot evidentiral na nalogu, ki se arhivira v kreditni mapi;
- če je skrbnik v primeru nezadostnih sredstev za pobot, obveznost poravnal z drugimi viri, med katerimi so lahko zastavljeni bančni depoziti, zastavljeni vrednostni papirji, zastavljene obveznosti ali pobot iz poslovnih računov pri drugih bankah;
- če je skrbnik pobot evidentiral v kreditno mapo in komitenta obvestil o odpovedi pogodbe;
- če je skrbnik zamrznil vse račune in kreditne kartice komitenta v primeru, da stanje na računu ni pozitivno ali da sredstva na računu ne zadostujejo za pokritje obveznosti;
- če je skrbnik o tem obvestil vodje organizacijskih enot, zavarovalnico, s katero je sklenjena zavarovalna pogodba in Pravno službo.

3.5.3.8. Kreditne mape

Na podlagi izbranega vzorca notranji revizor preveri tudi vsebino kreditnih map. Ta je določena s Sklepom o ocenjevanju izgub iz kreditnega tveganja bank in hranilnic. Iz kreditnih map morajo biti razvidni osnovni podatki o dolžniku, njegovem finančnem stanju in položaju ter o vsebini kreditnega razmerja. Vsaka banka mora izdelati interno navodilo za vodenje kreditnih map ter določiti odgovorne osebe, ki bodo skrbele za popolnost in celovitost posameznih map. Kreditne mape morajo smiselno vsebovati (Sklep o ocenjevanju izgub iz kreditnega tveganja bank in hranilnic, 2007):

- osnovne podatke o dolžniku (ime podjetja, sedež, število zaposlenih, lastniška struktura, vodstvo, kapitalske povezave),
- njegove glavne dolžnike in upnike,
- računovodske izkaze za zadnja tri leta,
- analizo in oceno finančno-ekonomskega položaja dolžnika,
- ob morebitnih nepristranskih dokazih o oslabitvi finančnega sredstva analizo in oceno denarnih tokov,
- seznam vseh finančnih sredstev in prevzetih obveznosti po zunajbilančnih postavkah,
- vlogo za odobritev posla in predlog strokovne službe,
- sklep organa, pristojnega za odobritev posla, in pogodbo o sklenjenem poslu,
- analitično knjigovodsko evidenco,
- dokazila o zavarovanju ter dokumentacijo o realizaciji zavarovanja,
- drugo pomembno dokumentacijo.

Vse ugotovitve, pomanjkljivosti in nepravilnosti, ki jih je notranji revizor med potekom pregleda zasledil, mora shraniti v delovne zapiske, ki so osnova za pripravo revizijskega poročila. Vse ugotovitve morajo temeljiti na trdnih dokazih in utemeljitvah. Delovni zapiski kažejo tudi način in vsebino dela, ki ga je notranji revizor opravil, in predstavljajo podporo pri dokazovanju nepravilnosti in možnih prevar. So sestavni del delovne dokumentacije, ki jo mora notranjerevizijska služba ustrezno hraniti.

Zadnji korak pri delu na terenu je zaključni razgovor z vodstvom revidirane enote, kjer revizor predstavi svoje ugotovitve in vsebino priporočil, ki jih bo zajel v revizijsko poročilo. Hkrati pa lahko revizor še dodatno preveri določena dejstva in dobi povratno informacijo od revidirane enote.

3.5.4. Poročanje

Poročanje o opravljeni notranji reviziji je zadnja in najpomembnejša faza revizijskega pregleda. Poročilo o notranji reviziji mora biti vedno v pisni obliki, ker gre za dokument, ki je objektivna slika stanja revidiranega področja ali enote na določen datum in je osnova za preverjanje izvrševanja priporočil za odpravo nepravilnosti in pomanjkljivosti po izdanem poročilu.

Po opravljeni notranji reviziji notranjerevizijska služba v roku desetih delovnih dni izdela osnutek poročila, ki ga skupaj z dopisom dostavi vodji revidirane enote. V dopisu je med drugim navedeno, naj vodja revidirane enote v roku petih delovnih dni posreduje Službi notranje revizije pripombe na ugotovitve pregleda, na dana priporočila in na predloge za odgovorne osebe. V primeru da na osnutek poročila nima pripomb in se z vsem navedenim strinja, mora to pisno potrditi. Notranjerevizijska služba nato izdela končno poročilo, ki je dostavljeno vodji revidirane enote, direktorju sektorja revidirane enote in upravi banke.

Priloga h končnemu poročilu je rokovnik za odpravo nepravilnosti in pomanjkljivosti, ki vsebuje priporočila za njihovo odpravo, odgovorno osebo in rok izvršitve. Navedeno prilogo mora odgovorna oseba podpisati in dostaviti v Službo notranje revizije. Pripombe, ki jih je notranjerevizijska služba zavrnila kot neutemeljene, se skupaj z razlogom zavrnitve navedejo v dopisu. V primeru neusklajenosti med Službo notranje revizije in revidirano enoto poda svoje mnenje uprava, ki izda sklep o izvršitvi ali neizvršitvi priporočil, s katerimi se odgovorna oseba ni strinjala.

Poročilo o notranji reviziji ima standardno obliko. Sestavljeno je iz petih osnovnih delov, in sicer:

1. Naslovnica, ki poda informacijo o revidirani enoti, vodji revidirane enote, revidiranem področju, času poteka notranje revizije, revizijski skupini, prejšnjih notranjih revizijah in osnovnih ciljih notranje revizije.
2. Uvodna pojasnila, kjer je razloženo, kaj in kdaj je bil predmet notranje revizije ter obdobje, ki ga je zajela notranja revizija. Navedeni so notranji akti in zunanji predpisi, na katerih temeljijo ugotovitve in postopki, uporabljeni za presojo revidiranega področja.
3. Splošna ocena, ki vsebuje kratek povzetek ugotovitev in mnenje o skladnosti s poslovno politiko in postopki, z veljavnimi zakoni ter s predpisi, ki se nanašajo na organiziranost notranjih kontrol. Ta del poročila je namenjen predvsem upravi.
4. Ugotovitve in priporočila, kjer se nizajo posamezne ugotovitve. Vsaka ugotovitev, ki je kratka in jedrnata, je dopolnjena še z obrazložitvijo, tveganji in priporočili.
5. Rokovnik za odpravo nepravilnosti in pomanjkljivosti, kjer so v obliki preglednice navedena priporočila, odgovorne osebe za izvršitev priporočil, roki izvršitve in podpisi odgovornih oseb.

Poročilo o notranji reviziji vsebuje še podpise vseh članov revizijske skupine in vodje Službe notranje revizije ter poimenski seznam prejemnikov poročila.

Predstavila bom le del poročila o notranji reviziji kreditnega poslovanja s pravnimi osebami, in sicer prvo stran in uvodno pojasnilo. Zaradi varovanja podatkov splošne ocene ter ugotovitev in priporočil ne bom podajala, saj vsebujejo konkretne informacije in podatke o revidiranih komitentih.

Na naslovnico se najprej zapiše enote, ki so predmet revidiranja, revidirano področje, ki je v tem primeru Kreditno poslovanje s pravnimi osebami, čas poteka notranje revizije, revizijsko skupino, prejšnje notranje revizije in namen ter cilje opravljene revizije. Nameni notranje revizije na tem področju so ocenitev delovanja sistema vzpostavljenih notranjih kontrol ter skladnost in dokumentiranost opravljanja postopkov z zunanjo regulativo in notranjimi navodili. Cilji pa oblikovanje mnenja o delovanju sistema notranjih kontrol in odprava ugotovljenih nepravilnosti in pomanjkljivosti.

V uvodnem pojasnilu je zapisano, da je revizija obsegala naslednja področja poslovanja: odobranje kreditov, izdajanje garancij, ustreznost zavarovanj, spremljanje poslovanja pravnih oseb, vnos kreditnih pogojev v ustrezne aplikacije, vodenje kreditnih map in arhiviranje dokumentacije, vodenje kreditov, izterjava kreditov, delovanje kreditnih komisij, ustreznost njihovih članov in arhiviranje zapisnikov, upoštevanje pooblastil za odločanje ter izvajanje Zakona o preprečevanju pranja denarja. Poleg omenjenih pregledov je notranja revizija preverila še izračun oslabitev oziroma rezervacij v skladu z mednarodnimi standardi računovodskega poročanja. Ugotovitve notranje revizije temeljijo na določenih veljavnih zunanjih in notranjih aktov, ki urejajo posamezna revidirana področja, na preizkusu podatkov in informacij za izbrani vzorec ter na razgovorih z delavci revidiranih enot. Izbira vzorca je bila za revidirane enote opravljena na osnovi naslednjih kriterijev: višina izpostavljenosti banke do komitenta, višina odobrenega in obnovljenega kredita ter zapadlost terjatev. V naslednji točki se predstavi revizijski vzorec po posameznih revidiranih enotah, ki ga zaradi varovanja podatkov ne morem posredovati. Pri preverjanju izvajanja postopkov in kontrol pri kreditnem poslovanju je revizija upoštevala določila pravilnikov, navodil, priročnikov, poslovnikov, sklepov uprave in internih obvestil, ki urejajo področje kreditnega poslovanja s pravnimi osebami.

3.5.5. Priporočila o popravkih in njihovo spremljanje

Za spremljanje izvajanja priporočil notranjerevizijska služba vodi register priporočil, v katerega po vsaki opravljeni reviziji vnese priporočila, odgovorne osebe in roke izvršitve. Ob poteku roka izvršitve register sam opozori na tista priporočila, ki bi morala biti že izvršena. V primeru da je priporočilo izvršeno, mora odgovorna oseba Službi notranje revizije posredovati dokaze o izvršitvi. Če pa poročilo še ni izvršeno, mora odgovorna oseba podati razloge za neizvršitev in predlog za nov rok izvršitve.

Notranjerevizijska služba upravi in nadzornemu svetu pripravlja tudi trimesečno poročilo, kjer navede opise vseh opravljenih revizij v tem obdobju, presojo primernosti in učinkovitosti delovanja sistema notranjih kontrol in tudi nepravilnosti in pomanjkljivosti s predlaganimi ukrepi za njihovo odpravo. Pred izdelavo trimesečnega poročila se iz registra priporočil izdela pregled priporočil, katerim je rok izvršitve potekel v trimesečju, ki je predmet poročanja.

4. SKLEP

Razvoj na področju bančništva je posledica vedno večje konkurence, ne samo s strani bank, ampak tudi drugih finančnih institucij. Banke se morajo za ohranitev obstoječega tržnega deleža oziroma njegovega povečanja osredotočiti na uvajanje novih produktov, povečanje kvalitete, zniževanje stroškov, upravljanje s tveganji ter vlaganje v informacijsko strukturo in kadre. Učinkovito upravljanje s tveganji je ena najpomembnejših konkurenčnih prednosti

banke, saj lahko le tako zadosti zahtevam varnosti in kapitalske ustreznosti na eni strani in donosnosti na drugi strani. Med največje izzive, s katerimi se sooča kreditna institucija, sodi nadzor in upravljanje s kreditnim tveganjem. Pri tem lahko banka utрпи finančno izgubo zaradi neizpolnitve obveznosti nasprotnne stranke v poslu. Za učinkovito upravljanje s kreditnim tveganjem, je pomembno, da ga banka prepozna in določi način njegovega obvladovanja. Zato morajo banke razviti globalno strategijo upravljanja s tveganji in posamično politiko upravljanja s kreditnim tveganjem. Samo na tak način se lahko banka ustrezno zavaruje in omili negativne učinke možnih izgub.

Pomembno vlogo pri obvladovanju in zmanjševanju kreditnega tveganja ima tudi notranja revizija, ki je v tržnem gospodarstvu nepogrešljiva sestavina vsake banke. Revizijska praksa se vse bolj usmerja na revidiranje tveganj in notranjih kontrol, saj je odnos med tveganji in notranjimi kontrolami vzročno-posledični. Če notranje kontrole niso vzpostavljene ali ne delujejo učinkovito, se posledice kažejo v tveganjih, da nastanejo izgube. Za učinkovito vrednotenje tveganj in notranjih kontrol glede na stroške in koristi je potrebno neprestano spremljati tveganja, se odzivati na okoliščine in nove pogoje poslovanja ter temu ustrezno razvijati in izpopolnjevati notranji kontrolni sistem.

Med osrednje naloge notranjerevizijske službe sodi izvajanje stalnega in celovitega nadzora nad poslovanjem banke s poudarkom na preverjanju ustreznosti sistema notranjih kontrol in na vrednotenju sistema obvladovanja tveganj. Tako je v Banki X obvladovanje tveganj predmet vsakoletnega notranjega revidiranja. V okviru zadnjih izvedenih notranjih revizij so bile ugotovljene nekatere pomanjkljivosti v sistematičnem in celovitem pristopu k obvladovanju tveganj. Banka se je pred leti s postopnim uvajanjem nove informacijske tehnologije lotila temeljite prenove obstoječih poslovnih sistemov, ki se še dandanes nadaljuje. Prav zaradi tega stalnega procesa nadgradnje obstoječega sistema so ena izmed glavnih pomanjkljivosti neceloviti opisi poslovnih procesov v banki. Napako so takoj odpravili tako, da zdaj vzporedno nastajajo nova navodila in delovni postopki, ki opisujejo posamezen proces v celoti. Celoviti opisi poslovnih procesov, vključno z opredeljenimi tveganji, notranjimi kontrolami in odgovornimi zaposlenci, so namreč pogoj za vzpostavitev načrtnega in celovitega obvladovanja vseh aktivnosti v banki. Ta primer dokaže, da je delo službe notranje revizije res nepogrešljivo za učinkovito poslovanje banke.

Delo notranjih revizorjev ne temelji samo na odkrivanju in odpravljanju ugotovljenih nepravilnosti, temveč tudi na svetovanju in preventivnem delovanju. Pri obvladovanju bančnih tveganj notranji revizorji svetujejo, kako izpopolniti notranji kontrolni sistem, politike in postopke obvladovanja tveganj. Svetujejo pa tudi na področju vzpostavljanja novih rešitev ter njihove notranje ureditve.

5. LITERATURA

1. Bessis Joël: Risk Management in Banking. Chichester : John Wiley & Sons, Ltd, 1998. 430 str.
2. Bobek Dušan: Organiziranje in poslovanje bank. Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 1995. 230 str.
3. Čargo Aleksandra, Štajner Mojca: Minimalne zahteve za uvedbo IRB pristopa. 10. strokovno posvetovanje o bančništvu: Novi bančni standardi in ERM 2. Ljubljana : Zveza ekonomistov Slovenije, 2004, str. 89–105.
4. Dimovski Vlado: Bančništvo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1999. 74 str.
5. Dimovski Vlado, Gregorič Aleksandra: Temelji bančništva. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2000. 181 str.
6. Janevska Lidija: Tehnike za zmanjševanje kreditnega tveganja v Baslu II. Gradivo Banke Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=533>], junij 2003.
7. Janevska Lidija: Tehnike za zmanjševanje kreditnega tveganja v luči Basla II. 10. strokovno posvetovanje o bančništvu: Novi bančni standardi in ERM 2. Ljubljana : Zveza ekonomistov Slovenije, 2004, str. 107–118.
8. Komar Jadek Dagmar: Vloga in pomen službe notranjega revidiranja: banke in zavarovalnice. Pravna praksa, Ljubljana, 2001, 1, str. 4–6.
9. Kovač Mateja: Regulatorni nadzor v Baslu II. Bančni vestnik, Ljubljana, 52(2003), 12, str. 24–30.
10. Majič Mojca: Obvladovanje poslovnih tveganj. Gradivo za izobraževanje za pridobitev strokovnega naziva preizkušeni notranji revizor. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo, 1999. 54 str.
11. Odar Marjan: Revizija poslovanja. Gradivo pri predmetu Revizija poslovanja. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2006. 25 str.
12. Rotovnik Tomaž: Javna razkritja v okviru tretjega stebra novega kapitalskega sporazuma in moralni hazard. Bančni vestnik, Ljubljana, 52(2003), 6, str. 38–44.
13. Rubin Saša: Standardizirani pristop k merjenju kreditnega tveganja. 8. strokovno posvetovanje o bančništvu: Basel 2. Ljubljana : Zveza ekonomistov Slovenije, 2002, str. 31–46.
14. Saunders Anthony: Financial Institutions management. A Modern Perspective. Boston : Irwin, 2000. 742 str.
15. Smithson Charles: Managing Financial Risk. New York : McGraw-Hill, 1998. 663 str.
16. Sušnik Saša: Predlagane spremembe mednarodnih standardov kapitala in kapitalske ustreznosti bank. 6. strokovno posvetovanje o bančništvu: Analiza bančnih tveganj. Ljubljana : Zveza ekonomistov Slovenije, 2000, str. 21–32.
17. Sušnik Saša: Prihodnost baselskih kapitalskih standardov. Bančni vestnik, Ljubljana, 50(2001), 4, str. 40–46.
18. Turk Ivan: Pojemovnik računovodstva, financ in revizije. Ljubljana : Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2002. 1082 str.

6. VIRI

1. Interna gradiva Banke X.
2. Mednarodni standardi strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo.
3. Principles for the Management of Credit Risk: Basel : Basel Committee on Banking Supervision, 2000. 26 str.
4. Proces ocenjevanja tveganj. Priročnik. Ljubljana : Banka Slovenije, 2007. 51.str.
5. Regional Seminar on The New Basel Capital Accord: Rules, Implementation and Building an Internal Ratings Based Systems for Measuring Credit Risk. Poročilo seminarja. Minsk : Financial Stability Institute, 2004. 12 str.
6. Sklep o ocenjevanju izgub iz kreditnega tveganja bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 28/2007).
7. Sklep o veliki izpostavljenosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 135/2006).
8. Workshop on credit risk, risk mitigation and securitization techniques. Poročilo z delavnice. Praga : Financial Stability Institute, 2003. 16 str.
9. Zakon o bančništvu (Uradni list RS, št. 131/2006).